

ΓΙΑΝ ΜΑΡΤΕΛ

ΒΡΑΒΕΥΜΕΝΟΣ ΜΕ BOOKER ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

ΤΑ ΨΗΛΑ

ΒΟΥΝΑ

ΤΗΣ

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: THE HIGH MOUNTAINS OF PORTUGAL

Από τις Εκδόσεις Spiegel & Grau, Νέα Υόρκη 2016

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Τα ψηλά βουνά της Πορτογαλίας**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Yann Martel

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Έφη Τσιρώνη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Μαρία Μπανούση

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

hißmann, heilmann, hamburg/Simone Andjelković

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Yann Martel, 2016

By arrangement with Westwood Creative Artists Ltd.

© Φωτογραφίας εξωφύλλου: rtguest/istockphoto

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2016

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2016

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-1675-5

Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-1676-2

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr

www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr

www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΓΙΑΝ ΜΑΡΤΕΛ

Μετάφραση: Έφη Τσιρώνη

*Στην Άλις, και στον Θίο, στη Λόλα,
στον Φίλιξ, και στον Τζάσπερ:
την ιστορία της ζωής μου*

Περιεχόμενα

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Χωρίς Σπίι 11

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Στον Δρόμο για το Σπίι 157

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Επιστροφή στο Σπίι 251

Χωρίς Σπίλι

Ο Τομάς αποφασίζει να περπατήσει. Για να καλύψει τη διαδρομή από το ταπεινό διαμέρισμά του στη Ρούα Σάο Μιγκέλ της δυσώνυμης συνοικίας Αλφάμα ως το αρχοντικό αρχοντικό του θείου του στη λαμπερή Λάπα, θα χρειαστεί να διασχίσει το μεγαλύτερο μέρος της Λισαβόνας. Το πιθανότερο είναι ότι η πεζοπορία θα του πάρει γύρω στη μία ώρα. Το πρωινό όμως έσκασε φωτεινό, ο καιρός είναι ευχάριστος και ο περίπατος θα τον ηρεμήσει. Εξάλλου, ο Σάμπιο, ένας από τους υπηρέτες του θείου του, πέρασε χθες από το διαμέρισμά του και πήρε τη βαλίτσα και το ξύλινο μπαούλο του, αυτό που περιέχει τα απαραίτητα για την αποστολή του στα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας ντοκουμέντα, οπότε τώρα ο Τομάς έχει μόνο τον εαυτό του να μεταφέρει.

Ψηλαφεί την εσωτερική τσέπη του σακακιού του. Το ημερολόγιο του πατέρα Οδυσσέα είναι εκεί, τυλιγμένο σε μαλακό ύφασμα. Αποκοτιά να το πάρει μαζί του, έτσι, τόσο αβασάνιστα. Θα ήταν καταστροφή να το χάσει. Αν είχε καθόλου μυαλό, θα το είχε αφήσει στο μπαούλο. Σήμερα όμως έχει ανάγκη από επιπλέον ηθική στήριξη, όπως και κάθε φορά που επισκέπτεται τον θείο του.

Παρά την έξαψή του, ο Τομάς δεν ξεχνάει να αντικαταστήσει το συνηθισμένο μπαστούνι του με εκείνο που του χάρισε ο θείος του. Αυτό το δεύτερο έχει λαβή από ελεφαντόδοντο και στέλεχος από αφρικανικό μαόνι, η πρωτοτυπία του όμως έγκειται κυρίως στον μικρό στρογγυλό καθρέφτη που

εξέχει στο πλάι, κάτω ακριβώς από τη λαβή. Το κάτοπτρο είναι ελαφρώς κυρτό και άρα το είδωλο που αντικατοπτρίζει αρκετά πεπλατυσμένο. Ακόμα κι έτσι, το καθρεφτάκι είναι εντελώς άχρηστο, μια αποτυχημένη ιδέα, γιατί ένα μπαστούνι βάδισης βρίσκεται από τη φύση του σε μόνιμη κίνηση και άρα η εικόνα που καθρεφτίζει είναι υπερβολικά τρεμάμενη και φευγαλέα για να χρησιμεύει με τον οποιονδήποτε τρόπο στον βαδιστή. Τούτο το φαντεζί μπαστούνι όμως είναι ένα κατά παραγγελία κατασκευασμένο δώρο από τον θείο του, και ο Τομάς το παίρνει μαζί του κάθε φορά που πηγαίνει να τον επισκεφθεί.

Κατηφορίζει τη Ρούα Σάο Μιγκέλ, βγαίνει στο Λάργκο Σάο Μιγκέλ κι έπειτα στη Ρούα ντε Σάο Ζαν ντα Πράτσα, στρίβει στο Άρκο ντε Ζεσούς – περιπατεί με την άνεση κάποιου που γνωρίζει από τα γεννοφάσκια του την πόλη, αυτή τη μητρόπολη ομορφιάς και σφύζουσας κίνησης, εμπορίου και πολιτισμού, προκλήσεων και ανταμοιβών. Στο Άρκο ντε Ζεσούς, πέφτει στην ενέδρα μιας ανάμνησης: η Ντόρα τον κοιτάζει χαμογελαστή, απλώνει το χέρι να τον αγγίξει. Εδώ το μπαστούνι αποδεικνύεται χρήσιμο, γιατί αυτές οι συγκεκριμένες μνήμες πάντα τον βγάζουν εκτός ισορροπίας.

«Κατάφερα να τυλίξω έναν πλούσιο», του είχε πει κάποτε, ξαπλωμένοι καθώς ήταν στο κρεβάτι του διαμερισμάτος του.

«Πολύ φοβάμαι πως όχι», της είχε απαντήσει ο Τομάς. «Ο πλούσιος είναι ο θεός μου. Εγώ είμαι ο φτωχός γιος του φτωχού αδελφού του. Ο μπαμπάς απέτυχε στις επιχειρήσεις του όσο πέτυχε ο θεός μου ο Μαρτίμ στις δικές του, επακριβώς αντιστρόφως ανάλογα».

Πρώτη φορά έλεγε αυτά τα πράγματα ο Τομάς, πρώτη φορά σχολίαζε τόσο ωμά και ειλικρινά την τρικυμιώδη επαγγελματική πορεία του πατέρα του, τα επιχειρηματικά σχέδια που κατέρρεαν το ένα μετά το άλλο, αφήνοντάς τον όλο και πιο εξαρτημένο από τον αδελφό, που έσπευδε κάθε φο-

ρά να τον σώσει. Στην Ντόρα, όμως, μπορούσε να κάνει τέτοιου είδους αποκαλύψεις.

«Α, λέγε ό,τι θες εσύ, οι πλούσιοι όμως πάντα κρατούν κρυμμένα τσουβάλια με λεφτά».

Ο Τομάς γέλασε. «Ναι, ε; Ποτέ μου δε σκέφτηκα τον θείο μου ως άνθρωπο που κρύβει τα πλούτη του. Αν είναι έτσι, όμως, αν είμαι πλούσιος, τότε γιατί δε με παντρεύεσαι;»

Καθώς βαδίζει, οι άνθρωποι γύρω του τον κοιτάζουν επίμονα. Κάποιοι σχολιάζουν, μία μικρή μερίδα από αυτούς κοροϊδευτικά, οι περισσότεροι όμως με διάθεση να βοηθήσουν. «Προσέξτε, μπορεί να σκοντάψετε!» του φωνάζει όλο ανησυχία μια γυναίκα. Ο Τομάς είναι συνηθισμένος σε αυτού του είδους την προσοχή· πέρα από ένα χαμογελαστό νεύμα στους καλοπροαίρετους, την αγνοεί.

Βήμα το βήμα, φτάνει στη Λάπα, με άνετη, ελεύθερη περπατησιά, σηκώνοντας ψηλά το κάθε πόδι κι ύστερα πατώντας το ξανά κάτω με σιγουριά. Είναι ένα βάδισμα που αποπνέει χάρη.

Πατάει μια πορτοκαλόφλουδα, αλλά δε γλιστράει.

Δεν προσέχει ένα σκυλί που κοιμάται, το αποφεύγει όμως προσγειώνοντας το τακούνι του λίγα εκατοστά μακριά από την ουρά του.

Χάνει ένα βήμα καθώς κατεβαίνει κάτι στριφογυριστά σκαλιά, αλλά κρατιέται από την κουπαστή και ξαναβρίσκει εύκολα το πάτημά του.

Κι άλλες τέτοιες ήσσονος σημασίας αναποδιές.

Το χαμόγελό της εξαφανίστηκε στην αναφορά περί γάμου. Έτσι ήταν η Ντόρα· η διάθεσή της άλλαζε από το ανάλαφρο στο βαθύτατα σοβαρό σε κλάσματα δευτερολέπτου.

«Όχι, η οικογένειά σου θα σε αποκηρύξει. Η οικογένεια είναι τα πάντα. Δεν μπορείς να γυρίσεις την πλάτη στο αίμα σου».

«Εσύ είσαι η οικογένειά μου», της απάντησε κοιτάζοντάς την κατάματα.

Η Ντόρα κούνησε το κεφάλι. «Όχι, δεν είμαι».

Τα μάτια του, ξαλαφρωμένα κατά το μεγαλύτερο μέρος από το βάρος της κατεύθυνσης, χαλαρώνουν στο κρανίο του σαν ταξιδιώτες αραγμένοι σε ξαπλώστρες στο πίσω κατάστρωμα πλοίου. Αντί να επιθεωρούν διαρκώς το έδαφος, ρίχνουν ονειροπόλες ματιές τριγύρω. Παρατηρούν τα σχήματα των νεφών και των δέντρων. Κυνηγούν τα εν πτήσει πουλιά. Παρακολουθούν ένα άλογο να φρουμάζει καθώς τραβάει μια καρότσα. Αναπαύονται στις ως τότε απαρατήρητες αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες κτιρίων. Προσλαμβάνουν το αεικίνητο του κυκλοφοριακού στη Ρούα Κε ντε Σανταρέμ. Δεδομένων των συνθηκών, η πορεία του Τομάς θα έπρεπε να είναι ένας υπέροχος πρωινός περίπατος τούτη την ευχάριστη ημέρα στα τέλη Δεκεμβρίου του 1904.

Η Ντόρα, η όμορφη Ντόρα. Εργαζόταν ως υπηρέτρια στο σπίτι του θείου του. Ο Τομάς την πρόσεξε από την πρώτη κιόλας επίσκεψη που έκανε εκεί μετά από την πρόσληψή της. Και συνέχισε να την προσέχει. Του ήταν πολύ δύσκολο να πάρει τα μάτια του από πάνω της ή να τη βγάλει από το μυαλό του, και πάντα προσπαθούσε να είναι ιδιαίτερα αβρός μαζί της και να βρίσκει αφορμές, οσοδήποτε ασήμαντες, για να της πιάνει την κουβέντα. Αυτές οι σύντομες συζητήσεις του εξασφάλιζαν το προνόμιο να συνεχίσει να κοιτάζει τη φίνα μύτη της, τα φωτεινά σκούρα μάτια της, τα μικρά άσπρα δόντια της, την υπέροχη κίνησή της. Ξαφνικά, οι επισκέψεις του στο αρχοντικό του θείου πύκνωσαν. Ο Τομάς θυμόταν ακριβώς τη στιγμή που η Ντόρα συνειδητοποίησε ότι ο ανιψιός του αφεντικού της της απευθυνόταν όπως θα απευθυνόταν σε μια γυναίκα κι όχι σε μια υπηρέτρια. Η Ντόρα σήκωσε αφινιδιασμένη τα μάτια αναζητώντας τα δικά του, τα βλέμματά τους δέθηκαν για μια στιγμή κι ύστερα εκείνη στράφηκε να φύγει – όχι όμως πριν η μια γωνιά των χειλιών της ανασηκωθεί σε ένα φευγαλέο χαμόγελο συννενοχής.

Κάτι μεγάλο απελευθερώθηκε τότε μέσα του, και τα φράγματα των ταξικών και κοινωνικών διαφορών, του απολύτως απίθανου και του απολύτως ανάρμοστου κατέρρευσαν. Στην επόμενη επίσκεψη, όταν της έδωσε το πανωφόρι του, τα χέρια τους άγγιξαν το ένα το άλλο και κράτησαν κι οι δυο όσο μπορούσαν περισσότερο αυτή την επαφή. Έπειτα τα πράγματα εξελίχθηκαν γρήγορα. Ως τότε ο Τομάς είχε εμπειρίες σεξουαλικής εγγύτητας μόνο με μερικές πόρνες, συνευρέσεις πρώτα τρομερά συναρπαστικές και μετά τρομερά καταθλιπτικές. Κάθε φορά δραπέτευε από αυτές ντροπιασμένος με τον εαυτό του, αποφασισμένος να μην το ξανακάνει ποτέ. Με την Ντόρα ήταν πρώτα τρομερά συναρπαστικό και μετά τρομερά συναρπαστικό. Η Ντόρα έπαιξε με το δασύ τρίχωμα του στέρνου του έχοντας ακουμπισμένο το κεφάλι της πάνω του. Ο Τομάς δεν ένιωθε καμία επιθυμία να δραπετεύσει οπουδήποτε.

«Παντρέψου με, παντρέψου με, παντρέψου με», την εκλιπαρούσε. «Θα είμαστε ο ένας ο πλούτος του άλλου».

«Όχι, απλώς θα είμαστε φτωχοί και απομονωμένοι. Δεν ξέρεις πώς είναι αυτό. Εγώ ξέρω, και δε θέλω να το περάσεις».

Μέσα σε αυτό το ερωτικό τέλμα γεννήθηκε ο μικρός Γκασπάρ τους. Όταν αποκαλύφθηκε η εγκυμοσύνη της, η Ντόρα κινδύνεψε να απολυθεί και μόνο χάρη στις έντονες και παρατεταμένες ικεσίες του Τομάς κατάφερε να κρατήσει τη θέση της. Ο πατέρας του Τομάς υπήρξε ο μοναδικός υποστηρικτής του, παροτρύνοντάς τον να ζήσει τον έρωτά του με την Ντόρα, σε πλήρη αντίθεση με τη σιωπηλή αλλά δριμυία αποδοκιμασία του θείου του. Η Ντόρα υποβαθμίστηκε σε αόρατα καθήκοντα στα βάθη της κουζίνας. Ο Γκασπάρ ζούσε εξίσου αόρατα στο σπιτικό των Λόμπο, με τον πατέρα του να τον αγαπάει αόρατα, έτσι ακριβώς όπως αγαπούσε και τη γυναίκα που τον είχε φέρει στη ζωή.

Ο Τομάς τους επισκεπτόταν όσο συχνότερα του επέτρεπαν τα προσχήματα. Στα ρεπό της, η Ντόρα έπαιρνε τον Γκασπάρ και ερχόταν να τον δει στην Αλφάμα. Πήγαιναν σε κάποιο πάρκο, κάθονταν σε ένα παγκάκι, κοιτάζαν τον Γκασπάρ να παίζει. Εκείνες τις ημέρες ήταν όπως όλα τα κανονικά ζευγάρια. Ο Τομάς ήταν ερωτευμένος κι ευτυχισμένος.

Καθώς προσπερνάει μία στάση του τραμ –μια καινοτομία στον χώρο των μεταφορών ούτε τριών ετών παλιά–, ένα βαγόνι εμφανίζεται γουρουριζοντας πάνω στις ράγες, γυάλιστερά κιτρινο και ηλεκτρικό. Επιβάτες σπεύδουν να επιβιβαστούν, επιβάτες συνωθούνται να αποβιβαστούν. Ο Τομάς τους αποφεύγει όλους – εκτός από έναν, με τον οποίο συγκρούεται. Μετά από μια σύντομη ανταλλαγή κατά την οποία απολογίες υποβάλλονται και γίνονται δεκτές, συνεχίζει τον δρόμο του.

Κάμποσες από τις πέτρες του λιθόστρωτου πεζοδρομίου εξέχουν, εκείνος όμως καταφέρνει να περάσει χωρίς πρόβλημα από πάνω τους.

Το πόδι του χτυπάει εκείνο μιας καρέκλας καφενείου. Απλώς κοπανιέται, όμως, τίποτα σοβαρότερο.

Ο θάνατος πήρε την Ντόρα και τον Γκασπάρ, κάνοντας ένα ανυποχώρητο βήμα τη φορά, με τον γιατρό που είχε καλέσει ο θείος του Τομάς να εξαντλεί εις μάτην τις επαγγελματικές δεξιότητές του. Πρώτα πονόλαιμος και κόπωση, έπειτα πυρετός, ρίγη, γενικευμένο άλγος, δυσκολία στην κατάποση και την αναπνοή, σπασμοί, η φρικτή, παραλυτική παραφροσύνη της απώλειας της λογικής – ώσπου παρέδωσαν κι οι δυο τα όπλα, φαιοί, στρεβλωμένοι και ακίνητοι όσο και τα σεντόνια πάνω στα οποία είχαν σφαδάσει. Ο Τομάς ήταν εκεί και για τους δύο. Ο Γκασπάρ ήταν πέντε χρόνων, η Ντόρα είκοσι τεσσάρων.

Δεν ήταν μάρτυρας στον θάνατο του πατέρα του, που έπεσε ως κεραυνός εν αιθρία λίγες μέρες αργότερα. Βρισκόταν στο δωμάτιο μουσικής του σπιτιού των Λόμπο και

καθόταν αμίλητος με έναν από τους εξαδέλφους του, μουνδιασμένος από τη θλίψη, όταν μπήκε μέσα ο θεός του με πρόσωπο σκοτεινιασμένο. «Τομάς», είπε, «έχω τρομερά νέα. Ο Σιλβέστρο... ο πατέρας σου, πέθανε. Έχασα τον μοναδικό αδελφό μου». Τα λόγια δεν ήταν παρά ήχοι, ο Τομάς όμως ένιωσε σωματικά συντετριμμένος, λες κι είχε πέσει πάνω του βράχος, κι άρχισε να θρηνηί σαν πληγωμένο ζώο. Ο πατέρας του, αυτός ο τρυφερός αρκούδος! Ο άνδρας που τον είχε αναθρέψει, που όχι μόνο είχε αποδεχτεί αλλά και ενθαρρύνει τα όνειρά του!

Μέσα σε μια βδομάδα –ο Γκασπάρ πέθανε τη Δευτέρα, η Ντόρα την Πέμπτη, ο πατέρας του την Κυριακή– η καρδιά του ξηλώθηκε σαν κουκούλι που σκίζεται. Από μέσα του δεν αναδύθηκε πεταλούδα, αλλά ένας γκριζος σκόρος που βολεύτηκε στον τοίχο της ψυχής του και δεν ξανακουνήθηκε από εκεί.

Έγιναν δύο κηδείες, μία φτηνιάρικη για μια υπηρέτρια από την επαρχία και τον μπάσταρδο γιο της και μία πολυτελής για τον φτωχό αδελφό ενός πλουσιού, χωρίς την παραμικρή αναφορά στην έλλειψη υλικής επιτυχίας του πρώτου.

Καθώς κατεβαίνει από ένα πεζοδρόμιο, ο Τομάς δε βλέπει την άμαξα που πλησιάζει, η φωνή του αμαξά όμως τον προειδοποιεί και βγαίνει όπως όπως από τον δρόμο του αλόγου.

Περνάει ξυστά από έναν άντρα που στέκει έχοντάς του την πλάτη γυρισμένη. «Ζητώ συγγνώμη», του λέει σηκώνοντας το χέρι. Ο άγνωστος ανασηκώνει φιλικά τους ώμους και τον κοιτάζει να φεύγει.

Βήμα το βήμα, γυρίζοντας κάθε τόσο το κεφάλι για να δει τι βρίσκεται στον δρόμο του, ο Τομάς προχωρεί προς τη Λάπα περπατώντας προς τα πίσω.

«Γιατί; Γιατί το κάνεις αυτό; Γιατί δεν περπατάς όπως όλοι οι φυσιολογικοί άνθρωποι; Φτάνει πια με αυτή την ανοησία!» εκρήγνυται συχνά πυκνά ο θεός του. Κάθε φορά ο Τομάς αποκρίνεται υπερασπιζόμενος με εύλογα επιχειρήματα

τον τρόπο βάδισής του. Δεν είναι πιο λογικό να αντιμετωπίζεις τα στοιχεία της φύσης –τον άνεμο, τη βροχή, τον ήλιο, την επέλαση των εντόμων, τη δυσθυμία των ξένων, την αβεβαιότητα του μέλλοντος– με την ασπίδα, που είναι το πίσω μέρος του κεφαλιού σου, η πλάτη του σακακιού σου, το κάθισμα του παντελονιού σου; Αυτά είναι η προστασία μας, η πανοπλία μας. Είναι φτιαγμένα για να αντέχουν τα χτυπήματα της μοίρας. Και βέβαια, όταν κάποιος περπατάει ανάποδα, τα πιο ευαίσθητα σημεία του –το πρόσωπο, το στέρνο, οι ελκυστικές λεπτομέρειες της αμφίεσής του– προστατεύονται από τον σκληρό κόσμο, ο οποίος υπό κανονικές συνθήκες θα βρισκόταν εμπρός τους, και εκτίθενται μόνο όταν και σε όσους επιλέγει ο κάτοχός τους να εκτεθούν, εκτελώντας μία απλή, εθελοντική περιστροφή και κατακερματίζοντας έτσι την ανωνυμία του. Για να μην αναφερθούμε σε επιχειρήματα πιο αθλητικής φύσεως. Τι πιο φυσικό από το να κατεβαίνεις μια κατηφόρα, υποστηρίζει ο Τομάς, περπατώντας προς τα πίσω; Οι μύτες των ποδιών σου αγγίζουν το έδαφος με επιδέξια λεπτότητα και οι μύες της κνήμης έχουν τη δυνατότητα να σταθμίσουν τη σύσπαση και τη χαλάρωσή τους με ακρίβεια. Άρα, η κατηφορική κίνηση είναι ελαστική και αβίαστη. Κι αν τύχει να σκοντάψεις, τι ασφαλέστερο από το να το κάνεις προς τα πίσω, αφού τα μαξιλάρια των οπισθίων σου θα απορροφήσουν τον κραδασμό; Προτιμότερο από το να σπάσεις τους καρπούς σου πέφτοντας προς τα εμπρός. Ούτε ο Τομάς είναι υπερβολικά εμμονικός με την οπίσθια βάδιση. Κάνει εξαιρέσεις – όταν, για παράδειγμα, ανεβαίνει τη μεγάλη, στριφογυριστή σκάλα της πολυκατοικίας του στην Αλφάμα, ή όταν πρέπει να τρέξει.

Ο θεός του απαξιώνει όλα αυτά τα επιχειρήματα γνέφοντας με ανυπομονησία. Ο Μαρτίμ Αουγκούστο Μέντες Λόμπο είναι ένας ανυπόμονος, επιτυχημένος άνδρας. Ωστόσο, παρά τις οξύθυμες ανακρίσεις στις οποίες υποβάλλει τον Το-

μάς και τις μάλλον παραπλανητικές απαντήσεις που λαμβάνει, γνωρίζει πολύ καλά γιατί ο ανιψιός του περπατάει ανάποδα. Μια μέρα ο Τομάς έτυχε να τον ακούσει να μιλάει σε έναν φίλο του που είχε έρθει να τον επισκεφθεί. Ήταν το εσκεμμένο χαμήλωμα της έντασης της φωνής του θείου του που τον έκανε να τεντώσει τα αυτιά του και να αφουγκραστεί.

«... η πιο γελοία σκηνή», έλεγε ο θείος του, *sotto voce*. «Φαντάσου αυτό: μπροστά του στον δρόμο –δηλαδή πίσω του– υπάρχει ένας φανοστάτης. Φωνάζω τον γραμματέα μου, τον Μπενεντίτο, κι αρχίζουμε να τον παρακολουθούμε, άναυδοι κι οι δυο από κατάπληξη, με το ίδιο ερώτημα να στριφογυρίζει στο μυαλό μας: θα πέσει ή δε θα πέσει ο Τομάς πάνω στον φανοστάτη; Εκείνη τη στιγμή, ένας άλλος πεζός εμφανίζεται στον δρόμο, στην απέναντι μεριά του. Ο άγνωστος βλέπει τον Τομάς να προχωρεί με την όπισθεν προς το μέρος του. Από τον τρόπο που γέρνει το κεφάλι του στο πλάι, καταλαβαίνουμε με τον Μπενεντίτο ότι το παράξενο βάδισμα του ανιψιού μου του έχει τραβήξει την προσοχή. Γνωρίζω εκ πείρας ότι θα υπάρξει κάποιου είδους αντίδραση –ένα σχόλιο, μια κοροϊδία, το λιγότερο ένα κατάπληκτο βλέμμα– εκ μέρους του αγνώστου καθώς ο ανιψιός μου θα περνάει από δίπλα του. Και πράγματι, λίγα βήματα πριν ο Τομάς φτάσει στον φανοστάτη, ο άγνωστος επιταχύνει το βήμα του και τον σταματάει με ένα άγγιγμα στον ώμο. Ο Τομάς γυρίζει προς το μέρος του. Ο Μπενεντίτο κι εγώ δεν μπορούμε να ακούσουμε τι λένε ο ένας στον άλλο, βλέπουμε όμως την παντομίμα. Ο άγνωστος δείχνει τον φανοστάτη. Ο Τομάς χαμογελάει, κατανεύει κι ακουμπάει την παλάμη στο στέρνο του για να εκφράσει την ευγνωμοσύνη του. Ο άγνωστος του ανταποδίδει το χαμόγελο. Χαιρετιούνται διά χειραψίας. Έπειτα χωρίζουν με ένα κούνημα του χεριού, τραβώντας ο καθένας τον δρόμο του, ο άγνωστος κατηφορίζοντάς τον και ο Τομάς –γυρίζοντας ξανά από την άλλη μεριά για να περπατήσει προς

τα πίσω– ανηφορίζοντάς τον. Κάνει τον γύρο του φανοστάτη χωρίς το παραμικρό πρόβλημα.

»Α, περίμενε όμως! Έχει κι άλλο! Έπειτα από μερικά βήματα, ο ευγενικός άγνωστος γυρίζει το κεφάλι να ρίξει μια τελευταία ματιά στον Τομάς, και είναι ολοφάνερο ότι ξαφνιάζεται βλέποντας τον ανιψιό μου να εξακολουθεί να βαδίζει προς τα πίσω. Η ανησυχία είναι έκδηλη στο ύφος του –*Πρόσεχε, μπορεί να πάθεις σοβαρό ατύχημα αν δεν έχεις τον νου σου!*–, αλλά και μια κάποια αμηχανία επίσης, επειδή ο Τομάς κοιτάζει προς το μέρος του. Τον έχει δει που γύρισε το κεφάλι για να τον ξανακοιτάξει, και όλοι ξέρουμε ότι δεν είναι καθόλου ευγενικό να κοιτάξεις κατ’ αυτό τον τρόπο τους άλλους. Ο άνδρας ξαναστρέφει στα γρήγορα το κεφάλι του προς τα εμπρός, αλλά είναι πια πολύ αργά: πέφτει πάνω στον επόμενο φανοστάτη. Και τον χτυπάει με δύναμη, όπως το γλωσσίδι την καμπάνα! Ο Μπενεντίτο κι εγώ μορφάζουμε από συμπάθεια. Παραπαίοντας, ο κακομοίρης ο άνδρας κάνει μια γκριμάτσα καθώς φέρνει τα χέρια στο πρόσωπο και το στέρνο του. Ο Τομάς τρέχει να τον βοηθήσει – τρέχει προς τα εμπρός. Θα νόμιζε κανείς ότι αυτή η προς τα εμπρός βάδιση του Τομάς θα φαινόταν φυσιολογική, αλλά θα νόμιζε λάθος. Το βήμα του δεν έχει καμία ελαστικότητα. Προελαύνει με μεγάλες, επιμήκεις δρασκελιές, με τον κορμό του ολόισιο, να κινείται αβίαστα σε μια ευθεία γραμμή, λες και βρίσκεται πάνω σε μιάντα μεταφοράς.

»Μία ακόμη ανταλλαγή πραγματοποιείται μεταξύ των δύο ανδρών, με τον Τομάς να εκφράζει μεγάλη ανησυχία, τον άγνωστο να την απαξιώνει γνέφοντας καθησυχαστικά ενώ πιέζει με το άλλο χέρι το πρόσωπό του. Ο Τομάς σηκώνει το καπέλο του άνδρα που έχει πέσει στο έδαφος. Μετά από άλλη μια χειραγία κι ένα ακόμα νεύμα, πιο υποτονικό αυτή τη φορά, ο κακομοίρης φεύγει παραπατώντας. Ο Τομάς τον κοιτάζει να απομακρύνεται, όπως κάνω κι εγώ με τον Μπενε-

ντίτο. Μόνο όταν ο άτυχος άγνωστος στρίβει στηγωνιά του δρόμου κι εξαφανίζεται συνεχίζει ο Τομάς τον δρόμο του, με την όπισθεν ως συνήθως. Το επεισόδιο όμως τον έχει ταραξεί, αυτό είναι φανερό, γιατί τώρα πέφτει με φόρα πάνω στον φανοστάτη που τόσο επιδέξια είχε αποφύγει πριν από ένα λεπτό. Τρίβοντας το πίσω μέρος του κεφαλιού του, γυρίζει να κατακεραυνώσει τον στυλο με το βλέμμα.

»Παρ' όλ' αυτά, Φάουστο, ο ανιψιός μου επιμένει. Όσο συχνά κι αν κοπανάει το κεφάλι του, όσες φορές κι αν πέσει, εξακολουθεί να περπατάει προς τα πίσω». Ο Τομάς ακούει τον θείο του να γελάει και τον φίλο του τον Φάουστο να τον μιμείται. Μετά ο θείος σοβαρεύεται. «Αυτή η ιστορία άρχισε τη μέρα που το αγοράκι του, ο Γκασπάρ, πέθανε από διφθερίτιδα», συνεχίζει. «Το παιδί γεννήθηκε εκτός γάμου, από μια υπηρέτρια που είχα εδώ. Πέθανε κι εκείνη από την ίδια αρρώστια. Μετά, όπως το ήθελε η μοίρα, ο αδελφός μου ο Σιλβέστρο μας άφησε χρόνους λίγα εικοσιτετράωρα αργότερα, καταμεσής της μέρας, καταμεσής της φράσης του. Ο Τομάς είχε χάσει τη μητέρα του όταν ήταν μικρός. Και τώρα τον πατέρα του. Τι τραγωδία, τι μέγα πλήγμα! Κάποιοι δεν ξαναγελούν ποτέ. Άλλοι καταφεύγουν στο ποτό. Ο ανιψιός μου, στη δική του περίπτωση, αποφάσισε να περπατάει ανάποδα. Αλλά έχει περάσει ένας ολόκληρος χρόνος από τότε. Πόσο πια θα κρατήσει αυτό το ακατανόητο πένθος;»

Αυτό που δεν καταλαβαίνει ο θείος του είναι ότι βαδίζοντας προς τα πίσω, με την πλάτη του στον κόσμο, με την πλάτη του στον Θεό, ο Τομάς δεν πενθεί. *Ενίσταται*. Γιατί όταν σου παίρνουν ό,τι αγαπάς περισσότερο στη ζωή, τι άλλο μπορείς να κάνεις από το να διατυπώσεις με κάποιον, οποιονδήποτε τρόπο την ένστασή σου;

Διαλέγει μια κυκλική διαδρομή. Στρίβει στη Ρούα Νόβα ντε Σάο Φρανσίσκο ντε Πάουλο κι αρχίζει να ανηφορίζει τη Ρούα ντο Σακραμέντο. Κοντεύει να φτάσει. Καθώς γυρίζει

το κεφάλι για να κοιτάξει πάνω από τον ώμο του –θυμάται ότι λίγο παρακάτω υπάρχει ένας φανοστάτης–, βλέπει το πίσω μέρος της επιβλητικής κατοικίας του θείου του, με τα ολοσκάλιστα γύψινα, τα περίτεχνα διακοσμητικά και τα θεόρατα παράθυρα. Νιώθει ένα βλέμμα πάνω του και παρατηρεί μια μορφή σε ένα παράθυρο στη γωνία του δεύτερου ορόφου. Δεδομένου ότι εκεί βρίσκεται το γραφείο του κυρίου του σπιτιού, είναι πιθανό να πρόκειται για τον θείο του τον Μαριτίμ, οπότε ο Τομάς ξαναστρέφει το κεφάλι και πασχίζει να βαδίσει με σιγουριά, αποφεύγοντας προσεκτικά τον φανοστάτη. Ακολουθεί τη μάντρα που περιτριγυρίζει την ιδιοκτησία του θείου του, ώπου φτάνει στην κεντρική είσοδο. Κάνει στροφή για να χτυπήσει το κουδούνι, το χέρι του όμως σταματάει στα μισά της διαδρομής. Το κατεβάζει. Παρόλο που ξέρει ότι ο θείος του τον έχει δει και τον περιμένει, ο Τομάς βραδυπορεί. Βγάζει το παλιό ημερολόγιο με το δερμάτινο εξώφυλλο από την τσέπη του, το γδύνει από τη βαμβακερή θήκη του, ακουμπάει την πλάτη του στη μάντρα και γλιστρώνει προς τα κάτω ωστόσο βρεθεί καθισμένος στο πεζοδρόμιο. Κοιτάζει το εξώφυλλο του ημερολογίου.

*Όπερ εστί η Εξιστόρηση του Βίου
και οι Οδηγίες για το Δώρο
του Πατέρα Οδυσσέα Μανουέλ Ροζάριο Πίντο
ταπεινού Υπηρέτη του Θεού*

Γνωρίζει καλά το ημερολόγιο του πατέρα Οδυσσέα. Έχει αποστηθίσει ολόκληρα κομμάτια του. Το ανοίγει στην τύχη και διαβάζει.

Καθώς τα δουλεμπορικά πλοία πλησιάζουν στο νησί για να παραδώσουν το φορτίο τους, έχουν πολλούς λογαριασμούς & εκκαθαρίσεις να κάνουν. Μόλις φανεί

το λιμάνι, πετάνε στη θάλασσα τα σώματα, το ένα μετά το άλλο, από την πλώρη & την πρύμνη, κάποια από αυτά άνευρα & ενδοτικά, άλλα να χειρονομούν αδύναμα. Αυτοί είναι οι νεκροί & οι σοβαρά άρρωστοι, με τους πρώτους να πετιούνται αφού δεν έχουν πια καμία αξία, τους δεύτερους από φόβο μήπως η αρρώστια που έχουν μεταδοθεί & επηρεάσει αρνητικά την αξία των υπολοίπων. Ο άνεμος τυχαίνει να φέρνει στ' αυτιά μου τις κραυγές των ζωντανών σκλάβων καθώς διαμαρτύρονται για τον εξοστρακισμό τους από το πλοίο, και φέρνει επίσης τους παφλασμούς που δημιουργούν τα σώματα όταν πέφτουν στο νερό. Μετά τα κορμιά εξαφανίζονται στις συνωστισμένες Παρυφές της Κόλασης που είναι ο πυθμένας του Κόλπου Άνα Τσάβες.

Και το σπίτι του θείου του είναι ένας τέτοιος τόπος, κάτι σαν τις Παρυφές της Κόλασης, όπου παρεπιδημούν ανολοκλήρωτες, απότομα κομμένες ζωές. Ο Τομάς κλείνει τα μάτια. Η μοναξιά τον πλησιάζει σαν σκυλί που οσμίζεται. Τον κυκλώνει επίμονα. Τη διώχνει με ένα κούνημα του χεριού, εκείνη όμως αρνείται να τον αφήσει ήσυχο.

Έπεσε πάνω στο ημερολόγιο του πατέρα Οδυσσέα λίγες μόλις εβδομάδες μετά το αμετάκλητο πλήγμα που δέχτηκε η ζωή του. Η ανακάλυψη ήταν τυχαία και έγινε στα πλαίσια της δουλειάς του στο Εθνικό Μουσείο Αρχαίας Τέχνης, όπου εργάζεται ως βοηθός εφόρου. Ο Καρδινάλιος-Πατριάρχης της Λισαβόνας Ζοζέ Σεμπασιάο ντε Αλμείδα Νέτο είχε μόλις κάνει μία δωρεά στο μουσείο τους, αποτελούμενη από εκκλησιαστικά και μη εκκλησιαστικά αντικείμενα τα οποία είχαν συγκεντρωθεί ανά τους αιώνες από όλα τα μήκη και τα πλάτη της Πορτογαλικής Αυτοκρατορίας. Με την άδεια του καρδινάλιου Νέτο, ο Τομάς εστάλη από το μουσείο να διεξάγει έρευνα στο Επισκοπικό Αρχείο της οδού Σέρπα Πίντο, με

σκοπό να εντοπίσει την ακριβή προέλευση αυτών των πανέμορφων τεχνουργημάτων, να μάθει δηλαδή την ιστορία του πώς μία αγία τράπεζα, ένα δυσκοπότηρο, ένας εσταυρωμένος ή ένα ψαλτήριο, ένα ζωγραφικό έργο ή ένα βιβλίο είχαν φτάσει στα χέρια της επισκοπής της Λισαβόνας.

Αυτό που βρήκε δεν ήταν υποδειγματικά αρχεία. Προφανώς, οι διαδοχικοί γραμματείς των διαφόρων αρχιεπισκόπων της Λισαβόνας δεν είχαν επιδείξει ιδιαίτερο ζήλο στο γήινο ζήτημα της οργάνωσης χιλιάδων εγγράφων και ντοκουμέντων. Ήταν σε ένα ανοιχτό ράφι, στο αρχείο για την πατριαρχία του καρδινάλιου Ζοζέ Φρανσίσκο ντε Μεντόσα Βάλντερης, Πατριάρχη της Λισαβόνας από το 1788 έως το 1808, σε ένα παραφορτωμένο τμήμα με τη χαλαρή ένδειξη *Miudezas –Διάφορα–* που ο Τομάς εντόπισε το ραμμένο στο χέρι τομίδιο με το καφέ δερμάτινο εξώφυλλο, τον χειρόγραφο τίτλο ευανάγνωστο παρά τις κηλίδες δυσχρωμίας.

Τι βίος ήταν αυτός, και τι δώρο; είχε αναρωτηθεί. Τι ήταν οι οδηγίες; Και ποιος ήταν αυτός ο πατέρας Οδυσσέας; Όταν άνοιξε το τομίδιο, από τη ράχη ακούστηκε ο ήχος μικρών οστών που σπάνε. Το χειρόγραφο έσκασε με εντυπωσιακή φρεσκάδα, με το μαύρο μελάνι να έρχεται σε έντονη αντίθεση με το φιλντισένιο χρώμα του χαρτιού. Το καλλιγραφικό, γραμμένο με πένα κείμενο ήταν από άλλη εποχή. Το περιγράμμα των σελίδων ήταν σχεδόν κίτρινο, στο χρώμα του ήλιου, ένδειξη ότι αυτές οι σελίδες είχαν δει ελάχιστο φως από τότε που γράφτηκαν. Ο Τομάς αμφέβαλε ότι ο καρδινάλιος Βάλντερης είχε διαβάσει ποτέ του το βιβλιαράκι· για την ακρίβεια, δεδομένου ότι δεν υπήρχε καμία αρχειακή σημείωση συνημμένη στο εξώφυλλο ή οπουδήποτε στο εσωτερικό του –ούτε αριθμός καταλόγου ούτε ημερομηνία ούτε σχόλια– και καμία απολύτως αναφορά για την ύπαρξή του στο ευρετήριο, είχε πολύ έντονα την υποψία ότι δεν το είχε διαβάσει ποτέ κανείς.

Μελέτησε την πρώτη σελίδα, παρατηρώντας μία εγγραφή με μια ημερομηνία και ένα τοπωνύμιο στο πάνω μέρος της: *17 Σεπτεμβρίου 1631, Λουάντα*. Γύρισε τις σελίδες με προσοχή. Κι άλλες ημερομηνίες εμφανίστηκαν. Η τελευταία χρονιά καταγραφών, αν και χωρίς ημέρες ή μήνες, ήταν το 1635. Ημερολόγιο, λοιπόν. Εδώ, εκεί, υπήρχαν γεωγραφικές αναφορές: «τα βουνά του Μπαϊλούντου... τα βουνά του Πούνγκο Ντόνγκο... η παλιά διαδρομή της Μπενγκουέλα», τοποθεσίες που φαίνονταν να ανήκουν στο σύνολό τους στην πορτογαλική Αγκόλα. Στις 2 Ιουνίου του 1633 εμφανίζεται ένα καινούργιο τοπωνύμιο: το Σάου Τομέ, η μικρή νησιωτική αποικία στον Κόλπο της Γουινέας, «αυτή τη νιφάδα πιτυρίδας που είχε πέσει από το κεφάλι της Αφρικής, ατελείωτες ημέρες βόρεια της υγρής ακτής αυτής της μολυσματικής ηπείρου». Το βλέμμα του σταματάει σε μία φράση γραμμένη μερικές εβδομάδες αργότερα: *Esta é a minha casa*. «Αυτό είναι το σπίτι μου». Αλλά δεν ήταν γραμμένη μόνο μία φορά. Οι λέξεις κάλυπταν τη σελίδα. Μία ολόκληρη σελίδα με την ίδια σύντομη φράση, πυκνογραμμένη, με τις στριμωγμένες αράδες να κυματίζουν ελαφρά, πάνω και κάτω, πάνω και κάτω: «Εδώ είναι το σπίτι μου. Εδώ είναι το σπίτι μου. Εδώ είναι το σπίτι μου». Κάποια στιγμή η φράση έπανε για να αντικατασταθεί από κείμενο πιο φυσιολογικά φλύαρο, μόνο και μόνο για να επανεμφανιστεί μερικά φύλλα παρακάτω, καλύπτοντας τώρα τη μισή σελίδα: «Εδώ είναι το σπίτι μου. Εδώ είναι το σπίτι μου. Εδώ είναι το σπίτι μου». Κι έπειτα, άλλη μία φορά, πιο κάτω, για μία ολόκληρη σελίδα και το ένα τέταρτο της επόμενης: «Εδώ είναι το σπίτι μου. Εδώ είναι το σπίτι μου. Εδώ είναι το σπίτι μου».

Τι σήμαινε; Προς τι η μανιώδης επανάληψη; Εντέλει, ο Τομάς βρήκε μία πιθανή εξήγηση σε μια σελίδα όπου η επανάληψη ήταν ίδια όπως και σε όλες τις προηγούμενες, καλύπτοντας αυτή τη φορά σχεδόν δύο ολόκληρα φύλλα, αλλά με

μία διαφορά: μία κηλίδα από μελάνι στο τέλος, καθοδηγητική ένδειξη ότι η φράση ήταν μόνο η αρχή εκείνης την οποία ο γράφων συμπλήρωνε κάθε φορά στο μυαλό του: «Εδώ είναι το σπίτι μου. Εδώ είναι το σπίτι μου. Εδώ είναι το σπίτι μου όπου ο Κύριος με εναπόθεσε ωσότου με καλέσει στην Αγκάλη Του». Προφανώς ο πατέρας Οδυσσέας βασανιζόταν από αβάσταχτο νόστο.

Σε μία σελίδα, ο Τομάς βρήκε ένα παράξενο σκίτσο, το σχέδιο ενός προσώπου. Τα χαρακτηριστικά ήταν πρόχειρα σχεδιασμένα, όλα εκτός από τα θλιμμένα μάτια, που ήταν φιλοτεχνημένα με μεγάλη επιμέλεια. Ο Τομάς μελέτησε αυτά τα μάτια για αρκετά λεπτά. Βυθίστηκε στη θλίψη τους. Αναμνήσεις από τον πρόσφατα χαμένο γιο του στριφογύρισαν στο μυαλό του. Φεύγοντας από το Αρχείο εκείνη την ημέρα, έκρυψε το ημερολόγιο ανάμεσα σε άλλα αθώα έγγραφα στον χαρτοφύλακά του. Στάθηκε ειλικρινής με τον εαυτό του αναφορικά με τους σκοπούς του. Δεν επρόκειτο για ανεπίσημο δανεισμό – αυτό που έκανε ήταν καθαρή κλοπή. Το Επισκοπικό Αρχείο της Λισαβόνας, έχοντας παραμελήσει το ημερολόγιο του πατέρα Οδυσσέα επί διακόσια πενήντα χρόνια, δε θα το νοσταλγούσε τώρα και ο Τομάς ήθελε άνεση χρόνου για να το εξετάσει με την ησυχία του.

Άρχισε να διαβάξει και να μεταγράφει το ημερολόγιο αμέσως μόλις βρήκε αυτόν τον χρόνο. Προχώρησε χωρίς βιασύνες. Ο γραφικός χαρακτήρας κυμαινόταν από το ευανάγνωστο έως το σχεδόν εντελώς δυσανάγνωστο, με μασούρια καλλιγραφίας που ανάγκαζαν τον Τομάς να αποδύεται σε αγώνες αποκρυπτογράφησης της συλλαβής που αντιπροσώπευε η τάδε ή η δείνα καλικαντζούρα. Το εντυπωσιακό ήταν ότι ο συγκροτημένος λόγος των αρχικών εγγραφών άρχισε να χειροτερεύει προοδευτικά, και μάλιστα σε σημαντικό βαθμό. Η αποκρυπτογράφηση των τελευταίων σελίδων στάθηκε σχεδόν αδύνατη. Κάποιες λέξεις ο Τομάς δεν μπό-

ρεσε ποτέ να τις καταλάβει, όσο σκληρά κι αν προσπάθησε.

Τα όσα είχε γράψει ο πατέρας Οδυσσέας όσο βρισκόταν στην Αγκόλα δεν ήταν τίποτα παραπάνω από μία, μετρίου ενδιαφέροντος, ευσυνειδήτη αναφορά των πεπραγμένων του. Ο ίδιος δεν ήταν παρά ένας ακόμα υποτακτικός του Επισκόπου της Λουάντα, ο οποίος «καθόταν στη σκιά της αποβάθρας πάνω στον μαρμάρινο θρόνο του», ενώ εκείνος, μέσα σε μια αδιάκοπη παραζάλη δραστηριότητας, σκοτωνόταν στη δουλειά τρέχοντας διαρκώς από δω κι από κει για να βαφτίζει τσούρμα σκλάβων. Στο Σάου Τομέ, όμως, μία δύναμη ισχυρή όσο και η απόγνωση τον κατέλαβε. Άρχισε να εργάζεται πάνω σε ένα αντικείμενο, το δώρο του τίτλου. Η κατασκευή κατέτρωγε το πνεύμα του και αποστράγγιζε την ενέργειά του. Στο ημερολόγιο, ο πατέρας Οδυσσέας έγραφε ότι αναζητούσε το «τελειότερο ξύλο» και τα «καταλληλότερα εργαλεία» και ότι ανακαλούσε στη μνήμη του την εκπαίδευση που είχε λάβει στο εργαστήριο του θείου του όταν ήταν μικρός. Ανέφερε επίσης ότι είχε λαδώσει το αντικείμενο αρκετές φορές για να βοηθήσει στη διατήρησή του, «με τα χέρια μου να γυαλίζουν, χέρια ενός τεχνουργού ξέχειλα από αφοσίωση και αγάπη». Προς το τέλος του ημερολογίου, ο Τομάς βρήκε αυτές τις παράξενες λέξεις με τις οποίες ο δημιουργός έπλεκε το εγκώμιο του δημιουργήματός του, κάνοντας ιδιαίτερη μνεία στον επιβλητικό χαρακτήρα του:

Αστράφτει, στριγγλίζει, γαβγίζει, γρουλίζει. Είναι πράγματι ο Υιός του Θεού, ανακράζων κραυγή μεγάλη & εκπνέων την έσχατη πνοή του καθώς το καταπέτασμα του ναού σχίζεται εις δύο από άνωθεν έως κάτω. Τετέλεσται.

Σε τι είχε εκπαιδευτεί ο πατέρας Οδυσσέας και τι παρήγαγε το εργαστήριο του θείου του; Με τι λάδωνε τα χέρια του;

Τι ήταν αυτό που άστραφτε και στρίγγλιζε, γάβγιζε και γρούλιζε; Ο Τομάς δεν μπορούσε να βρει μια καθαρή απάντηση στο ημερολόγιο του πατέρα Οδυσσέα, μόνο ενδείξεις. Πότε ο Υιός του Θεού ανέκραξε κραυγή μεγάλη και εξέπνευσε την έσχατη πνοή του; Στον Σταυρό. Άρα, αναρωτήθηκε ο Τομάς, θα μπορούσε το εν λόγω αντικείμενο να είναι ένας εσταυρωμένος; Σίγουρα, πάντως, ήταν κάποιου είδους γλυπτό. Σύμφωνα με την περιγραφή του πατέρα Οδυσσέα, επρόκειτο για ένα άκρως ιδιότυπο τεχνούργημα. Ο σκόρος στην ψυχή του Τομάς αναδεύτηκε. Στον νου του ήρθαν οι τελευταίες ώρες της Ντόρα. Από τη στιγμή που η αρρώστια την έριξε στο κρεβάτι, κρατούσε σφιχτά στα χέρια της έναν εσταυρωμένο, κι όσο κι αν στριφογύριζε στο στρώμα, όσο κι αν φώναζε και χτυπιόταν, δεν άνοιγε τις παλάμες της να τον αφήσει. Ήταν ένα φτηνό μπρούντζινο ομοίωμα που γυάλιζε θαμπά, από αυτά που κρεμάς στον τοίχο. Η Ντόρα πέθανε σφίγγοντας τον εσταυρωμένο στο στήθος της, μέσα στο μικρό, γυμνό δωμάτιό της, με μόνο παρόντα τον Τομάς, καθισμένο σε μια καρέκλα δίπλα στο κρεβάτι. Όταν έφτασε η έσχατη στιγμή, που για εκείνον σηματοδοτήθηκε από το απότομο σταμάτημα της δυνατής, τραχιάς αναπνοής της (ενώ ο γιος τους είχε αναχωρήσει τόσο ήσυχα, σαν τα πέταλα λουλουδιού που πέφτουν), ο Τομάς αισθάνθηκε σαν κομμάτι πάγου που σπρώχνεται με δύναμη στην επιφάνεια ενός ορμητικού ποταμού.

Στις ώρες που ακολούθησαν, καθώς η ατελείωτη νύχτα έπαιρνε τέλος και η καινούργια μέρα ξετυλιγόταν στον ορίζοντα, καθώς περίμενε για τον νεκροθάφτη, ο οποίος εξακολουθούσε να αρνείται να εμφανιστεί, ο Τομάς αποδρούσε κατ' επανάληψη από το δωμάτιο της Ντόρα και επέστρεφε σε αυτό, διωγμένος από τη φρίκη, επιστρέφοντας δελεασμένος από τις σειρήνες του ψυχαναγκασμού. «Πώς θα επιζήσω χωρίς εσένα;» της είχε πει κάποια στιγμή. Την προσοχή του τράβηξε ο εσταυρωμένος. Ο Τομάς είχε ζήσει ως τότε

αφήνοντας τον εαυτό του να παρασύρεται από το θρησκευτικό ρεύμα του περίγυρού του, πιστός εξωτερικά, αδιάφορος εσωτερικά. Τώρα συνειδητοποιούσε ότι το ζήτημα της πίστης έπρεπε να τύχει ριζοσπαστικής αντιμετώπισης: είτε θα το αντιμετώπιζε με απόλυτη σοβαρότητα, είτε θα το αντιμετώπιζε με απόλυτη μη σοβαρότητα. Στύλωσε το βλέμμα του στον εσταυρωμένο, ισορροπώντας ανάμεσα στην ολοκληρωτική πίστη και την ολοκληρωτική δυσπιστία. Πριν ριξεί την ψήφο του στη μία ή την άλλη πλευρά, σκέφτηκε να κρατήσει τον σταυρό ως αναμνηστικό. Η Ντόρα, όμως, ή μάλλον το σώμα της Ντόρα, δεν τον άφηνε. Οι παλάμες και τα χέρια της έσφιγγαν το αντικείμενο με ανυποχώρητο σθένος και συνέχισαν να το κάνουν ακόμα κι όταν ο Τομάς σήκωσε κυριολεκτικά το σώμα από το κρεβάτι, προσπαθώντας να το τραβήξει από την άκαμπτη μέγγενη των νεκρών χεριών. (Συγκριτικά, ο Γκασπάρ ήταν τόσο ευλύγιστος στον θάνατο, σαν μεγάλη πάνινη κούκλα.) Κλαίγοντας από οργή, ο Τομάς παραιτήθηκε της προσπάθειας. Εκείνη τη στιγμή μία απόφαση –περισσότερο απειλή παρά απόφαση– οριστικοποιήθηκε στο μυαλό του. Κατακεραύνωσε με το βλέμμα τον εσταυρωμένο και γρύλισε απειλητικά: «Εσύ! Εσύ! Θα σε κανονίσω εγώ εσένα – περιμένε και θα δεις!»

Ο νεκροθάφτης έφτασε επιτέλους και πήρε την Ντόρα, μαζί και τον αναθεματισμένο εσταυρωμένο της.

Αν το αντικείμενο που είχε δημιουργήσει ο πατέρας Οδυσσέας ήταν αυτό που ο Τομάς είχε συνάγει ότι ήταν από τα ασυνάρτητα ορνιθοσκαλίσματα του ιερέα, τότε επρόκειτο για ένα εντυπωσιακό και ασυνήθιστο τεχνούργημα, κάτι μοναδικό. Ένα αντικείμενο που χωρίς υπερβολή θα έφερνε τα πάνω κάτω στη Χριστιανοσύνη. Και που θα έκανε τη δική του απειλή πραγματικότητα. *Ναι, αλλά είχε διατηρηθεί;* Αυτό ήταν το ερώτημα που δεν έπαυε να ταλανίζει τον Τομάς από όταν ολοκλήρωσε την ανάγνωση του ημερολογίου στο δια-

μέρισμά του, όπου το είχε μεταφέρει μετά την κλοπή του από το Επισκοπικό Αρχείο. Στο κάτω κάτω, το αντικείμενο μπορεί να είχε καεί, μπορεί να είχε κομματιαστεί με τσεκούρι. Στην προβιομηχανική εποχή, όμως, τότε που τα αγαθά κατασκευάζονταν ένα προς ένα και διανέμονταν σε βάθος χρόνου, έλαμπαν με μια αξία που είχε ξεθωριάσει με την επικράτηση της σύγχρονης βιομηχανίας. Ούτε καν τα ρούχα δεν πετιούνταν εκείνο τον καιρό. Οι Ρωμαίοι στρατιώτες είχαν μοιράσει στα ζάρια τα πενιχρά ενδύματα του Ιησού, τον οποίο αντιμετώπιζαν απλώς ως έναν Εβραίο ταραχοποιό της κατώτερης τάξης. Αφού ακόμα και τα απλά, συνηθισμένα ρούχα επιβίωναν περνώντας σε άλλα χέρια, τότε σίγουρα ένα μεγάλο γλυπτό θα διατηρούνταν, πόσο μάλλον αφού επρόκειτο για λατρευτικό αντικείμενο.

Πώς μπορούσε ο Τομάς να μάθει τη μοίρα του; Δύο πιθανότητες υπήρχαν: ή το αντικείμενο είχε μείνει στο Σάου Τομέ ή είχε φύγει από το Σάου Τομέ. Εφόσον το νησί ήταν φτωχό και ζούσε σχεδόν αποκλειστικά από το εμπόριο, ο Τομάς υπέθεσε ότι είχε βρει τον δρόμο του γι' αλλού. Ήλπιζε ότι είχε μεταφερθεί στην Πορτογαλία, στη μητέρα πατρίδα, θα μπορούσε όμως θαυμάσια να είχε καταλήξει σε κάποιον από τους εμπορικούς σταθμούς και τις παράκτιες πόλεις της Αφρικής. Και στις δύο περιπτώσεις, θα είχε ταξιδέψει με πλοίο.

Μετά τον θάνατο των αγαπημένων του, ο Τομάς πέρασε μήνες αναζητώντας αποδεικτικά στοιχεία για το δημιουργήμα του πατέρα Οδυσσέα. Στο Εθνικό Αρχείο του Τόρε ντο Τόμπο, ερεύνησε και μελέτησε τα επίσημα ημερολόγια πορτογαλικών πλοίων τα οποία είχαν ταξιδέψει στις δυτικές ακτές της Αφρικής τα χρόνια που ακολούθησαν τον θάνατο του ιερέα. Εργάστηκε με αφετηρία την εικασία ότι το γλυπτό είχε φύγει από το Σάου Τομέ με κάποιο πορτογαλικό πλοίο. Αν είχε φύγει με ξένο καράβι, ένας Θεός μόνο ήξερε πού είχε καταλήξει.

Εντέλει, ο Τομάς έπεσε πάνω στο ημερολόγιο πλοίου του καπετάνιου Ροντόλφο Περέιρα Πατσέκο, η γαλέρα του οποίου είχε αναχωρήσει από το Σάου Τομέ στις 14 Δεκεμβρίου του 1637, κουβαλώντας, μεταξύ άλλων αγαθών, «ένα ομοίωμα του Κυρίου Ημών Ιησού Χριστού στον Σταυρό, παράξενο και εκπληκτικό». Ο Τομάς ένωσε τους σφυγμούς του να ανεβαίνουν. Αυτή ήταν η πρώτη και μοναδική αναφορά σε λατρευτικό αντικείμενο οποιουδήποτε είδους που είχε δει να συνδέεται με την εξαχρειωμένη αποικία.

Σημειωμένος δίπλα στο κάθε αντικείμενο ήταν ο τόπος αποβίβασής του. Ένας μεγάλος αριθμός αγαθών εκφορτωνόταν στον ένα ή τον άλλο σταθμό κατά μήκος των Ακτών των Σκλάβων και του Χρυσού, για να πουληθούν ή να αντικατασταθούν από άλλα αγαθά με τα οποία ανταλλάσσονταν. Ο Τομάς διάβασε τη λέξη δίπλα στον σταυρό στο ημερολόγιο πλοίου του πλοιάρχου Πατσέκο: Λισαβόνα. Είχε φτάσει στην πατρίδα! Ο Τομάς αναπήδησε στη θέση του, με τρόπο εντελώς ανάρμοστο για αναγνώστη σε αίθουσα μελέτης του Εθνικού Αρχείου.

Έκανε το Τόρε ντο Τόμπο άνω κάτω προσπαθώντας να ανακαλύψει πού είχε πάει ο εσταυρωμένος του πατέρα Οδυσσέα μόλις έφτασε στη Λισαβόνα. Τελικά, δε βρήκε την απάντησή του στο Εθνικό αλλά στο Επισκοπικό Αρχείο, εκεί όπου είχε ξεκινήσει την έρευνά του. Η ειρωνεία του πράγματος ήταν ακόμα πιο εκνευριστική κι από αυτό. Η απάντηση τον περιέμενε με τη μορφή δύο επιστολών στο ίδιο ακριβώς ράφι των αρχείων του καρδινάλιου Βάλντερις όπου είχε βρει και το ημερολόγιο, δίπλα ακριβώς στο σημείο από όπου το είχε βουτήξει. Αν κάποιος είχε σκεφτεί να ενώσει με έναν σπάγκο το ημερολόγιο με τις επιστολές, θα τον είχε γλιτώσει από πάρα πολύ κόπο.

Η πρώτη επιστολή ήταν από τον επίσκοπο της Μπραγκάνσα, τον Αντόνιο Λουίς Καμπράλ ε Κάμαρα, με ημερομηνία 9

Απριλίου 1804. Ο επίσκοπος ρωτούσε τον καλό καρδινάλιο Βάλντερς αν τύχαινε να διαθέτει κάποιο δώρο για μία φτωχική ενορία στα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας, η εκκλησία της οποίας είχε πληγεί εσχάτως από πυρκαγιά. Το ιερό είχε καταστραφεί ολοσχερώς. Ήταν μία «εξαιρετική, παλιά εκκλησία», έγραφε ο επίσκοπος, μολονότι δεν την κατονόμαζε ούτε ανέφερε την τοποθεσία της. Στην απάντησή του, αντίγραφο της οποίας βρισκόταν συνημμένο στην επιστολή του επισκόπου Κάμαρα, ο καρδινάλιος Βάλντερς δήλωνε: «Ευχαρίστως να σας αποστείλω ένα λατρευτικό αντικείμενο το οποίο βρίσκεται στην κατοχή της επισκοπής της Λισαβόνας εδώ και ένα κάποιο διάστημα, μία μοναδική αναπαράσταση του Κυρίου Ημών Ιησού Χριστού Εσταυρωμένου, προερχόμενο από τις αφρικανικές αποικίες». Με την επιστολή να βρίσκεται δίπλα ακριβώς σε ένα ημερολόγιο που είχε προέλθει από τις αφρικανικές αποικίες, σε ποια άλλη αναπαράσταση του Εσταυρωμένου θα μπορούσε να αναφέρεται ο καρδινάλιος αν όχι σε αυτήν που είχε φιλοτεγήσει ο πατέρας Οδυσσέας; Εκπληκτικό το ότι, αν και το είχε μπροστά στα μάτια του, ο καρδινάλιος Βάλντερς δεν μπορούσε να αναγνωρίσει το αντικείμενο γι' αυτό που ήταν. Ο κληρικός όμως δεν ήξερε – κι έτσι δεν μπορούσε να το αναγνωρίσει.

Μία ανταλλαγή επιστολών με την επισκοπή της Μπραγκάνσα αποκάλυπτε ότι δεν υπήρχαν ίχνη διέλευσης ενός τέτοιου αφρικανικού αντικειμένου στα αρχεία επισκοπής κατά τα χρόνια της θητείας του Κάμαρα. Ο Τομάς εκνευρίστηκε. Ένα δημιούργημα που ήταν παράξενο και εκπληκτικό στον τόπο προέλευσής του είχε καταστεί μοναδικό στη Λισαβόνα κι έπειτα, στα χέρια των επαρχιωτών, απλώς συνηθισμένο. Ή αυτό ή η ιδιαίζουσα φύση του αντικειμένου είχε εσκεμμένα αγνοηθεί. Ο Τομάς έπρεπε να προσεγγίσει το ζήτημα από άλλη γωνία. Ο εσταυρωμένος προοριζόταν για μία εκκλησία που είχε πληγεί από πυρκαγιά. Τα αρχεία έδειχναν

ότι ανάμεσα στο 1793, όταν ο Κάμαρα χειροτονήθηκε επίσκοπος της Μπραγκάνσα, και το 1804, όταν έστειλε εκείνη την επιστολή στον καρδινάλιο Βάλντερις, ξέσπασαν πυρκαγιές ποικίλης έκτασης σε αρκετές εκκλησίες στα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας. Αυτοί είναι οι κίνδυνοι όταν φωτίζεις τις εκκλησίες με κεριά και δαυλούς και καις το λιβάνι με τα κιλά στις μεγάλες γιορτές. Ο Κάμαρα έλεγε ότι ο εσταυρωμένος προοριζόταν για μία «εξαιρετική, παλιά εκκλησία». Ποια εκκλησία θα μπορούσε να αξίζει μία τέτοια εκθειαστική περιγραφή από τον επίσκοπο; Κάποια γοθικού ή ίσως ρομανικού ρυθμού, συνήγαγε ο Τομάς. Πράγμα που σήμαινε μία εκκλησία χτισμένη τον δέκατο πέμπτο αιώνα, ή νωρίτερα. Ο γραμματέας της επισκοπής της Μπραγκάνσα δεν αποδείχτηκε δεινός εκκλησιαστικός ιστορικός. Αντιθέτως, το σκάλισμα του Τομάς απέδωσε την πιθανότητα πέντε από τις πληγείσες από πυρκαγιά εκκλησίες να άξιζαν τα εγκώμια του επισκόπου Κάμαρα, και αυτές ήταν διασκορπισμένες στα εξής πέντε σημεία: Σάο Ζουλιάο ντε Παλάτιος, Σαντάλια, Μοφρέιτα, Γουαδραμίλ και Εσπινουζέλα.

Ο Τομάς έγραψε στους ιερείς και των πέντε ναών. Δεν μπόρεσε να βγάλει συμπέρασμα από τις απαντήσεις τους. Ο κάθε ιερέας εκθείαζε στον υπερθετικό την εκκλησία του, εγκωμιάζοντας την παλαιότητα και την ομορφιά της. Από ό,τι φαινόταν, και σύμφωνα πάντα με τους ισχυρισμούς των ιερέων, υπήρχαν κάμποσα πιστά αντίγραφα της Βασιλικής του Αγίου Πέτρου διασκορπισμένα στα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας. Κανένας από τους ιερείς όμως δεν είχε κάτι διαφοριστικό να πει για τον Εσταυρωμένο στην καρδιά της εκκλησίας του. Όλοι ισχυρίζονταν ότι επρόκειτο για ένα συγκινητικό και επιβλητικό έργο πίστης, κανείς όμως δε γνώριζε πότε είχε περιέλθει στην κατοχή της εκκλησίας του ή από πού είχε προέλθει. Εντέλει, ο Τομάς αποφάσισε ότι δεν είχε άλλη επιλογή από το να πάει και να διαπιστώσει ιδίους όμμασι αν είχε

ή όχι δίκιο για την πραγματική φύση του εσταυρωμένου του πατέρα Οδυσσέα. Για τον Τομάς, το γεγονός ότι το τεχνούργημα είχε καταλήξει στα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας, σε αυτή την απομακρυσμένη και απομονωμένη περιοχή του βορειοδυτικού άκρου της χώρας του, δεν ήταν παρά μία ήσσονος σημασίας ενόχληση. Σύντομα θα έβλεπε το αντικείμενο με τα μάτια του.

Μια φωνή τον τρομάζει.

«Καλημέρα, σεσιόρ Τομάς. Έρχεστε να μας δείτε, έτσι δεν είναι;»

Είναι ο παλιός φύλακας, ο Αλφόνσο. Έχει ανοίξει την πύλη της κεντρικής εισόδου και κοιτάζει τον καθισμένο στο πεζοδρόμιο Τομάς. Πώς άνοιξε τόσο αθόρυβα τις πόρτες;

«Ναι, Αλφόνσο, έτσι».

«Δε νιώθετε καλά;»

«Μια χαρά είμαι».

Ο Τομάς σηκώνεται ξαναβάζοντας το ημερολόγιο στην τσέπη του. Ο φύλακας τραβάει το κορδόνι του κουδουνιού. Το κουδούνι χτυπάει, το ίδιο και τα νεύρα του Τομάς. Πρέπει να μπει μέσα, δεν μπορεί να κάνει αλλιώς. Δεν είναι μόνο τούτο εδώ το σπίτι, ο τόπος όπου πέθαναν η Ντόρα και ο Γκασπάρ, που έχει τέτοια επίδραση πάνω του, αλλά και όλα τα σπίτια. Η αγάπη είναι ένα σπίτι με πολλά δωμάτια, τούτο το δωμάτιο για να θρέψεις την αγάπη, εκείνο για να την ψυχαγωγήσεις, το άλλο για να την πλύνεις, το επόμενο για να την ντύσεις, το μεθεπόμενο για να την αφήσεις να αναπαυθεί, και το καθένα από αυτά τα δωμάτια μπορεί επίσης να είναι το δωμάτιο για να γελάς ή το δωμάτιο για να ακούς ή το δωμάτιο για να μοιράζεσαι μυστικά ή το δωμάτιο για να μωτρώνεις ή το δωμάτιο για να ζητάς συγγνώμη ή το δωμάτιο για ερωτική συντροφικότητα, κι έπειτα, φυσικά, είναι και τα δωμάτια για τα καινούργια μέλη του σπιτικού. Η αγάπη είναι ένα σπίτι στο οποίο οι σωληνώσεις αναβλύζουν καινούργια,

αναβράζοντα συναισθήματα κάθε πρωί, και οι αποχετεύσεις αποβάλλουν τις διαφωνίες, και τα φωτεινά παράθυρα ανοίγουν για να υποδεχτούν τον φρέσκο αέρα της ανανεωμένης καλής θέλησης. Η αγάπη είναι ένα σπίτι με ακλόνητα θεμέλια και άφθαρτη στέγη. Ο Τομάς είχε ένα τέτοιο σπίτι κάποτε, ώσπου γκρεμίστηκε. Τώρα πια είναι χωρίς σπίτι, δεν έχει σπίτι πουθενά –το διαμέρισμά του στην Αλφάμα είναι γυμνό σαν κελί μοναχού–, και το να πατήσει το πόδι του σε αυτό κάποιου άλλου δεν είναι παρά μια οδυνηρή υπενθύμιση της δικής του έλλειψης. Ξέρει τι ήταν αυτό που τον τράβηξε αρχικά στον πατέρα Οδυσσέα: ο αμοιβαίος νόστος τους, η ίδια νοσταλγία για το σπίτι. Ο Τομάς θυμάται τι είχε πει ο ιερέας για τον θάνατο της συζύγου του κυβερνήτη του Σάου Τομέ. Ήταν η μοναδική Ευρωπαία στο νησί. Η επόμενη τέτοια γυναίκα ζούσε στο Λάγος, οχτακόσια τόσα χιλιόμετρα μακριά. Ο πατέρας Οδυσσέας δεν είχε γνωρίσει ποτέ τη σύζυγο του κυβερνήτη από κοντά. Απλώς την είχε δει σε ορισμένες επίσημες περιστάσεις, μετρημένες στα δάχτυλα του ενός χεριού.

Ο θάνατος ενός λευκού άνδρα ανοίγει μεγαλύτερη ρωγμή σε τούτο το μολυσματικό νησί απ' ό,τι θα έκανε στη Λισαβόνα. Κι όταν πρόκειται για γυναίκα, α, τότε! Το βάρος της απώλειάς της είναι πραγματικά δυσβάσταχτο. Φοβάμαι ότι ποτέ πια δε θα παρηγορηθώ απ' τη θωριά μιας γυναίκας του είδους μου. Για μένα, ποτέ πια ομορφιά, ευγένεια, χάρη. Δεν ξέρω πόσο ακόμα μπορώ ν' αντέξω.

Ο Τομάς και ο Αλφόνσο διασχίζουν το λιθοστρωμένο προαύλιο, με τον δεύτερο να προπορεύεται και τον πρώτο να ακολουθεί. Ο Τομάς προχωρεί με τον συνηθισμένο, ανάποδο τρόπο του, πράγμα που σημαίνει ότι οι δυο τους βαδίζουν πλάτη με πλάτη, σε σφιχτή διάταξη. Στη βάση των σκαλιών

της κεντρικής εισόδου ο Αλφόνσο παραμερίζει και υποκλίνεται. Εφόσον πρόκειται για λίγα μόλις σκαλιά, ο Τομάς τα ανεβάζει με την όπισθεν. Πριν καν προλάβει να φτάσει στην πόρτα, αυτή ανοίγει πίσω του κι έτσι μπαίνει στο σπίτι με την πλάτη. Ρίχνοντας μια ματιά πάνω από τον ώμο του, βλέπει τον Νταμιάο, τον μπάτλερ που βρίσκεται στην υπηρεσία του θείου του από καταβολής κόσμου και τον οποίο ο ίδιος γνωρίζει από παιδί, να τον περιμένει με ανοιχτή αγκαλιά κι ένα χαμόγελο να φωτίζει το πρόσωπό του. Ο Τομάς κάνει στροφή για να τον χαιρετήσει.

«Γεια σου, Νταμιάο».

«Menino Τομάς, πόσο χαίρομαι που σε βλέπω. Είσαι καλά;»

«Είμαι, ευχαριστώ. Πώς είναι η θεία μου η Γκαμπριέλα;»

«Λαμπρά. Μας φωτίζει σαν τον ήλιο».

Ο πραγματικός ήλιος ξεχύνεται από τα ψηλά παράθυρα του χώρου, χρυσώνοντας την πληθώρα των αντικειμένων στο χολ της εισόδου. Ο θείος του είχε φτιάξει την περιουσία του εμπορευόμενος αφρικανικά αγαθά, κυρίως ελεφαντόδοντο και ξυλεία. Δύο θεόρατοι χαυλιόδοτες ελέφαντα κοσμούν τον έναν τοίχο. Ανάμεσά τους κρέμεται ένα πληθωρικό, γυαλιστερό πορτρέτο του Βασιλιά Καρόλου του Α΄. Ο Μεγαλειότατος αυτοπροσώπως είχε σταθεί εμπρός στην ίδια του την αναπαράσταση όταν τίμησε τον θείο του Τομάς με την παρουσία του σε τούτο εδώ το σπίτι. Άλλοι τοίχοι είναι διακοσμημένοι με τομάρια ζέβρας και λιονταριού, με τα κεφάλια των ζώων αναρτημένα από πάνω τους: λέοντες, ζέβρες, αλλά και αντιλόπες επίσης, ιπποπόταμοι, γκνου, καμηλοπαρδάλεις. Με δέρματα ζώων είναι ντυμένοι και ο καναπές, καθώς και οι πολυθρόνες. Αφρικανικά χειροτεχνήματα εκτίθενται σε κόχες και πάνω σε ράφια: περιδέραια, ρουστίξ ξύλινες προτομές, φυλαχτά, μαχαίρια και δόρατα, πολύχρωμα υφάσματα, τύμπανα, και ούτω καθεξής. Διάφορα ζωγραφικά έργα –το-

πία, πορτρέτα Πορτογάλων κτηματιών και των αυτοχθόνων υπηρετών τους, αλλά και ένας χάρτης της Αφρικής με τις πορτογαλικές κτήσεις αποτυπωμένες – στήνουν το σκηνικό του έργου και στρέφουν τη μνήμη προς ορισμένους από τους χαρακτήρες του. Και στα δεξιά, εντέχνως τοποθετημένος μέσα σε ψηλό γρασίδι, ένας βαλσαμωμένος λέων-κυνηγός.

Το χολ είναι ένα μουσειακό χάλι, ένας πολιτισμικός αχταρμάς, με το κάθε τεχνούργημα να έχει ξεριζωθεί από το πολιτιστικό πλαίσιο που του έδινε νόημα. Αυτό το χάλι όμως έκανε τα μάτια της Ντόρα να λάμπουν. Η αγαπημένη του έστεκε περιδεής μπροστά σε τούτο το αποικιοκρατικό κέρας της Αμάλθειας. Την έκανε να νιώθει περήφανη για την Πορτογαλική Αυτοκρατορία. Άγγιζε κάθε αντικείμενο που μπορούσε να φτάσει, εκτός από τον λέοντα.

«Χαίρομαι που ακούω ότι η θεία μου είναι καλά. Στο γραφείο του είναι ο θεός;»

«Σε περιμένει στην αυλή. Ακολούθησέ με, αν έχεις την καλοσύνη».

Ο Τομάς κάνει στροφή 180 μοιρών και ακολουθεί τον Νταμιάο κατά μήκος του χολ της εισόδου και ενός διαδρόμου στρωμένου με χαλί και περιστοιχισμένου από πίνακες ζωγραφικής και γυάλινες προθήκες. Στρίβουν σε έναν άλλο διάδρομο. Μπροστά από τον Τομάς, ο Νταμιάο ανοίγει μία διπλή μπαλκονόπορτα και παραμερίζει. Ο Τομάς βγαίνει σε ένα ημικυκλικό πλατύσκαλο. Ακούει τη δυνατή, ενθουσιώδη φωνή του θείου του: «Τομάς, ιδού ο ιβηρικός ρινόκερος!»

Ο Τομάς κοιτάζει πάνω από τον δεξιό ώμο του. Κατεβαίνει με άνεση τα τρία σκαλιά που βγάζουν στη μεγάλη αυλή, σπεύδει στον θείο του, στέκει δίπλα του και κάνει στροφή. Σφίγγουν τα χέρια.

«Θείε Μαρτίμ, χαίρομαι πολύ που σε βλέπω. Είσαι καλά;»

«Πώς θα μπορούσα να μην είμαι; Έχω τη χαρά να βλέπω τον ένα και μοναδικό ανιψιό μου».

Ο Τομάς ετοιμάζεται να ρωτήσει ξανά για την υγεία της θείας του, ο θείος του όμως προσπερνάει τις κοινωνικές αβρότητες με ένα κούνημα του χεριού. «Αρκετά με αυτά. Για πες μου, λοιπόν, πώς σου φαίνεται ο ιβηρικός ρινόκερος μου;» ρωτάει δείχνοντας. «Είναι το καμάρι του θηριοτροφέιου μου!»

Το εν λόγω κτήνος στέκει στη μέση της αυλής, όχι μακριά από τον ψηλόλιγνο Σάμπιο, τον φύλακά του. Ο Τομάς το κοιτάζει. Αν και το φως είναι απαλό και γαλακτώδες και τυλίγει το καμάρι του θείου του μέσα σε ένα κολακευτικό, ανάερο πέπλο, στα δικά του μάτια δεν είναι παρά ένα φαιδρό τερατούργημα. «Είναι... μεγαλόπρεπος», απαντάει.

Παρά την άχαρη εμφάνιση του ιβηρικού ρινόκερου, ο Τομάς ανέκαθεν λυπόταν για την τύχη του ζώου που κάποτε περιφερόταν ελεύθερο στην άγρια φύση της πατρίδας του. Μήπως το τελευταίο προπύργιο του ιβηρικού ρινόκερου δεν ήταν τελικά τα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας; Παράξενο το πώς αυτό το ζώο εξακολουθεί να αιχμαλωτίζει την πορτογαλική φαντασία. Η ανθρώπινη πρόοδος σήμανε το τέλος του. Με έναν τρόπο, ο ρινόκερος ισοπεδώθηκε από τον εκσυγχρονισμό. Θηρεύτηκε και κυνηγήθηκε έως αφανισμού, και τελικά εξαφανίστηκε, γελοίος όσο και μια παλιά ιδέα – μόνο και μόνο για να γίνει ο αποδέκτης της θλίψης και της νοσταλγίας ενός ολόκληρου λαού αμέσως μόλις χάθηκε από προσώπου γης. Τώρα είναι τροφή για *φάδο*, ο άμεσα αναγνωρίσιμος ήρωας σε αυτή την ιδιότυπη μορφή της πορτογαλικής μελαγχολίας, τη *σοδάδ*. Πράγματι, καθώς σκέφτεται αυτό το από πολύ καιρό εξαφανισμένο πλάσμα, ο Τομάς κυριεύεται από *σοδάδ*. Είναι, όπως λέει και η έκφραση *tão docemente triste quanto um rinoceronte*, τόσο γλυκά λυπημένος όσο κι ένας ρινόκερος.

Ο θείος του ικανοποιείται από την απάντηση. Ο Τομάς τον περιεργάζεται με μια κάποια ανησυχία. Πάνω σε έναν γερό

σκελετό οστών, ο αδελφός του πατέρα του έχει παραγεμίσει το σώμα του με πλούτο, προσθέτοντάς του μια αφράτη στρώση ευμάρειας την οποία περιφέρει με υπερηφάνεια γελωτοποιού. Μένει στη Λάπα, στη λαμπερή αγκαλιά της πολυτέλειας. Ξοδεύει συγκλονιστικά μεγάλα χρηματικά ποσά στα καινούργια, φανταχτερά παιχνιδάκια που του τραβάνε κατά καιρούς την προσοχή. Πριν από μερικά χρόνια η φαντασία του είχε αιχμαλωτιστεί από το ποδήλατο, ένα δίτροχο μεταφορικό μέσο που κινούνταν από τα πόδια του ίδιου του αναβάτη. Στους ανηφορικούς, λιθόστρωτους δρόμους της Λισαβόνας, το ποδήλατο όχι μόνο δεν είναι πρακτικό, αλλά μπορεί μετά βεβαιότητας να θεωρηθεί επικίνδυνο. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί με ασφάλεια μόνο στα μονοπάτια των πάρκων, μια κυριακάτικη διασκέδαση κατά την οποία ο αναβάτης γυρίζει γύρω γύρω σε κύκλους, ενοχλώντας τους περιπατητές και τρομάζοντας τα παιδιά και τα σκυλιά τους. Ο θεός του διαθέτει ολόκληρο στάβλο από ποδήλατα μάρκας Peugeot. Αφού τελείωσε με τη συλλογή των κανονικών, προχώρησε στην προμήθεια *μηχανοκίνητων* ποδηλάτων, που πήγαιναν ακόμα πιο γρήγορα κι από αυτά με τα πετάλια, προκαλώντας επιπλέον πάρα πολύ θόρυβο. Και ιδού τώρα εμπρός του ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα αυτών των πανάκριβων παιχνιδιών του, εσχάτως αποκτηθέν. «Μα, θείε», προσθέτει επιφυλακτικά, «εγώ βλέπω μόνο ένα *αυτοκινούμενο*».

«*Μόνο*, είπες;» αποκρίνεται ο θεός του. «Αν θέλεις να ξέρεις, τούτο το τεχνολογικό θαύμα είναι η ενσάρκωση του αθάνατου πνεύματος του έθνους μας!» Ο θεός Μαρτίμ ακουμπάει το πέλημα του στο μαρσπιέ του αυτοκινούμενου, μία στενή πλατφόρμα που εκτείνεται κατά μήκος της άκρης του σασί, ανάμεσα στους μπροστινούς και τους πίσω τροχούς. «Η αλήθεια βέβαια είναι ότι προβληματίστηκα. Ποιο απ' όλα να σου δανείσω; Το Darracq, το De Dion-Bouton μου, το Unic μου, το Peugeot μου, το Daimler μου, ίσως ακόμα και το αμε-

ρικάνικο Oldsmobile μου; Δύσκολη επιλογή. Εντέλει, επειδή είσαι ο αγαπημένος μου ανιψιός, και στη μνήμη του αδελφού μου που τόσο πολύ μου λείπει, κατέληξα στον πρωταθλητή του είδους. Αυτό που βλέπεις είναι ένα ολοκαίνουργιο τετρακύλινδρο Renault, αριστούργημα μηχανικής. Κοίταξέ το! Μία δημιουργία που όχι μόνο λάμπει με τη δύναμη της λογικής, αλλά τραγουδάει επίσης με τη σαγήνη της ποίησης. Ας απαλλαγούμε από το ζώο που τόσο αισχρά ρυπαίνει την πόλη μας! Το αυτοκινούμενο δε χρειάζεται ποτέ ύπνο – μπορεί το άλογο να το ανταγωνιστεί αυτό; Ούτε η ενεργειακή απόδοσή τους είναι συγκρίσιμη. Εκτιμάται ότι ο κινητήρας τούτου εδώ του Renault αποδίδει δεκατέσσερις ίππους, αυτή η εκτίμηση όμως είναι αυστηρή και μάλλον συντηρητική. Στην πράξη, η δύναμή του ισούται με αυτή είκοσι περίπου ίππων. Και μην ξεχνάς, φυσικά, ότι η μηχανική ιπποδύναμη είναι ισχυρότερη από αυτήν ενός ζώου, φαντάσου λοιπόν μια άμαξα που τη σέρνουν *τριάντα* άλογα. Μπορείς να το φανταστείς αυτό, *τριάντα* άλογα στοιχημένα σε διπλή σειρά, να τροχάζουν ανυπόμονα, τραβώντας τα χαλινάρια; Ε, δε χρειάζεται να βάλεις τη φαντασία σου να δουλέψει: το έχεις μπροστά στα μάτια σου. Αυτά τα *τριάντα* άλογα έχουν συμπιεστεί μέσα σε ένα μεταλλικό κουτί προσαρτημένο ανάμεσα σε αυτούς τους τροχούς. Τι απόδοση! Τι οικονομία! Ποτέ πριν μια τόσο παλιά ιδέα δε βρήκε μια τόσο λαμπρή καινούργια χρήση! Και πού μέσα στο αυτοκινούμενο είναι τα εντόσθια τα οποία τόσο πολύ προσβάλλουν τις αισθήσεις μας στην περίπτωση του αλόγου; Δεν υπάρχουν! Δεν υπάρχει παρά ένα σύννεφο καπνού που διαλύεται στον αέρα. Ένα αυτοκινούμενο είναι τόσο αβλαβές όσο κι ένα τσιγάρο. Θυμήσου τα λόγια μου, Τομάς: αυτός ο αιώνας θα μείνει στην Ιστορία ως ο αιώνας του νέφους του καπνού!»

Ο θεός του λάμπει ολόκληρος, ξεχειλίζει από υπερηφάνεια και χαρά για το γαλατικό μπιχλιμπίδι του. Ο Τομάς

παραμένει αμίλητος. Δε μοιράζεται το πάθος του θείου του για τα αυτοκινούμενα. Μερικά τέτοια καινούργια, μηχανικά φρούτα έχουν εσχάτως εμφανιστεί στους δρόμους της Λισαβόνας. Εν μέσω της σφύζουσας ζωικής κίνησης της πόλης, σε γενικές γραμμές όχι και τόσο θορυβώδους, τούτα τα οχήματα περνούν βουίζοντας σαν τεράστια, φωνακλάδικα έντομα, προξενώντας μία ενόχληση οδυνηρή για την ακοή, δυσάρεστη για την όραση, δυσώδη για την οσμή. Ο Τομάς δε βλέπει πάνω τους καμία απολύτως ομορφιά. Ούτε το σκουροκόκκινο αντίτυπο του θείου του αποτελεί εξαίρεση. Το μηχάνημα δεν έχει καμία κομψότητα και συμμετρία. Η καμπίνα του φαίνεται παράδοξα υπερμεγέθης σε σχέση με τον μικροσκοπικό στάβλο του πίσω μέρους, όπου βρίσκονται στριμωγμένα τα τριάντα άλογα. Το μέταλλο του πράγματος, και υπάρχει μπόλικο από δαύτο, σε κατακεραυνώνει με τη σκληρή, απάνθρωπη θα έλεγε κανείς, λάμψη του.

Ευχαρίστως ο Τομάς θα χρησιμοποιούσε ένα συμβατικό, έμβιο μέσο μεταφοράς για να εκδράμει στα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας, αποφάσισε όμως να κάνει το ταξίδι την περίοδο των Χριστουγέννων, έχοντας ήδη πάρει τις μέρες αδειάς που δικαιούται, μαζί με τις λίγες επιπλέον που εξασφάλισε, εκλιπαρώντας σχεδόν γονατιστός τον διευθυντή του μουσείου. Συνολικά έχει στη διάθεσή του δέκα μόλις ημέρες για να φέρει σε πέρας την αποστολή του. Η απόσταση είναι πολύ μεγάλη, ο χρόνος του πολύ περιορισμένος. Ένα ζώο δε θα τα καταφέρει. Έτσι, είναι αναγκασμένος να κάνει χρήση της ευγενώς προσφερόμενης αλλά δύσμορφης εφεύρεσης του θείου του.

Με τις μπαλκονόπορτες να κροταλιίζουν ανοιγοκλείνοντας, ο Νταμιάο βγαίνει στην αυλή κρατώντας έναν δίσκο με καφέ και γλυκά, μικρά πιτάκια γεμιστά με μαρμελάδα σύκο. Μια βάση για τον δίσκο εμφανίζεται, καθώς και δύο πολυθρόνες. Ο Τομάς και ο θείος του κάθονται. Ζεστό γάλα

σερβίρεται στα φλιτζάνια, κουταλιές ζάχαρης προστίθενται. Είναι η στιγμή για ψιλοκουβέντα, αντ' αυτού όμως ο Τομάς ρωτάει ευθέως: «Πώς λειτουργεί, λοιπόν, θείε;»

Ρωτάει γιατί δε θέλει να αναλογιστεί αυτό που υπάρχει πίσω από το αυτοκινούμενο, στις παρυφές της μάντρας του σπιτιού του θείου του, δίπλα στο μονοπατάκι που οδηγεί στα διαμερίσματα των υπηρετών: τη συστάδα με τις πορτοκαλιές. Εκεί συνήθιζε να τον περιμένει ο γιος του, κρυμμένος πίσω από κάποιον όχι και τόσο φαρδύ κορμό δέντρου. Αμέσως μόλις έπιανε το βλέμμα του πατέρα του, ο Γκασπάρ άρχιζε να τρέχει, στριγγλίζοντας ενθουσιασμένος. Ο Τομάς κυνηγούσε τον μικρούλη κλόουν, παριστάνοντας ότι ο θείος ή η θεία του, ή οι πολλοί κατάσκοποί τους, δεν τον είχαν δει να κατηγορίζει το μονοπατάκι, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που οι υπηρέτες παρίσταναν ότι δεν τον είχαν δει να μπαίνει στα διαμερίσματά τους. Ναι, καλύτερα να μιλάει για αυτοκινούμενα παρά να κοιτάζει αυτές τις πορτοκαλιές.

«Α, πολύ καλή ερώτηση! Έλα να σου δείξω το θαύμα που κρύβεται μέσα του», απαντάει ο θείος του καθώς πετιέται από τη θέση του. Ο Τομάς τον ακολουθεί στο μπροστινό μέρος του αυτοκινούμενου, όπου ο θείος ξεγαντζώνει το μικρό στρογγυλεμένο καπό και το σηκώνει. Και ιδού ένας λαβύρινθος από σωλήνες και βολβοειδείς προεξοχές αστραφτερού μετάλλου.

«Θαύμασε!» προστάζει ο θείος Μαρτίμ. «Τετρακύλινδρος εν σειρά κινητήρας, με χωρητικότητα 3.054 κυβικών εκατοστών. Ανυπέρβλητο κάλλος και μέγα επίτευγμα. Πρόσεξε την ακολουθία: κινητήρας, ψυγείο, συμπλέκτης, κιβώτιο ταχυτήτων, μετάδοση κίνησης στον πίσω άξονα. Μ' αυτή τη σειρά θα λάβει χώρα το μέλλον. Πρώτα όμως επίτρεψέ μου να σου εξηγήσω το θαύμα του κινητήρα εσωτερικής καύσης».

Δείχνει με ένα δάχτυλο που στόχο έχει να κάνει ορατή τη μαγεία η οποία λαμβάνει χώρα στο εσωτερικό των αδιαφα-

ών τειχών του κινητήρα. «Εδώ ο εκνεφωτής ψεκάζει καύσιμο στους κυλίνδρους. Το μανιατό ενεργοποιεί τους αναφλεκτήρες· έτσι, το καύσιμο αναφλέγεται και εκρήγνυται. Τα πιστόνια που βλέπεις εδώ πιέζονται προς τα κάτω, πράγμα που...»

Ο Τομάς δεν καταλαβαίνει τίποτα. Κοιτάζει σαν ανόητος. Με τη λήξη των θριαμβικών εξηγήσεων, ο θεός του απλώνει το χέρι στο εσωτερικό του αυτοκινούμενου και παίρνει το χοντρό βιβλιαράκι που είναι ακουμπισμένο στο κάθισμα του οδηγού. Το βάζει στα χέρια του ανιψιού του. «Είναι το εγχειρίδιο χρήσης. Θα αποσαφηνίσει ό,τι ενδεχομένως δεν κατάλαβες».

Ο Τομάς στυλώνει το βλέμμα στο εγχειρίδιο. «Είναι στα γαλλικά, θείε».

«Ναι. Η Renault Frères είναι γαλλική εταιρεία».

«Μα...»

«Έβαλα κι ένα γαλλο-πορτογαλικό λεξικό στο κιβώτιο με τα απαραίτητα που σου ετοίμασα. Το αυτοκινούμενο χρειάζεται ενδεδειγμένη λίπανση, την οποία δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να αμελήσεις».

«Λίπανση;» Τόσο ακαταλαβίστικα είναι τα λόγια του θείου του, που για τον Τομάς είναι σαν να μιλάει γαλλικά.

Ο Μαρτίμ Λόμπο αγνοεί το σαστισμένο ύφος του ανιψιού του. «Δεν είναι όμορφοι οι λασπωτήρες; Μάντεψε από τι είναι φτιαγμένοι!» λέει χτυπώντας τον ένα. «Από αυτιά ελέφαντα! Τους έκανα παραγγελία, έτσι, σαν αναμνηστικό από την Αγκόλα. Το ίδιο και οι εξωτερικές επιφάνειες της καμπίνας: ντυμένες με το πιο εξαιρετικό, το πιο φίνο δέρμα ελέφαντα».

«Αυτό τι είναι;» ρωτάει ο Τομάς.

«Η σειρήνα, αλλιώς κλάξον. Για να προειδοποιείς, να κινητοποιείς, να υπενθυμίζεις, να πείθεις, να παραπονιέσαι». Ο θεός του πιέζει τη μεγάλη λαστιχένια φούσκα που είναι προσαρτημένη στην άκρη του αυτοκινούμενου, στα αριστερά

του βολάν. Ένας ήχος όμοιος με αυτόν του κόρνου, με ένα μικρό βιμπράτο στο βάθος του, ξεχύνεται σαν έκρηξη από τη συνδεδεμένη με τη φούσκα τρομπέτα. Ο Τομάς φαντάζεται έναν ιπέα να κρατάει παραμάσχαλα μια χήνα, όπως θα κρατούσε μια τσαμπούνα, και να ζουλάει το πτηνό κάθε φορά που ενεδρεύει κίνδυνος. Η εικόνα του φέρνει γέλια, τα οποία κρύβει μεταμφιέζοντάς τα σε βήχα.

«Μπορώ να δοκιμάσω;»

Ο Τομάς πιέζει τη φούσκα αρκετές φορές και κάθε φορά ο ήχος τον κάνει να γελάει. Σταματάει όταν βλέπει ότι ο θείος του δε διασκεδάζει εξίσου και προσπαθεί να δώσει προσοχή στο ανανεωμένης δυναμικής μηχανολογικό παραλήρημα του Μαρτίμ Λόμπο. Αλλά πρόκειται μάλλον για εγκώμια παρά για αποσαφηνίσεις. Αν το δυσώδες μεταλλικό παιχνίδι του θείου του μπορούσε να εκφράσει συναισθήματα, σίγουρα θα γινόταν κατακόκκινο από αιδώ.

Φτάνουν στο τιμόνι, το οποίο είναι απόλυτα στρογγυλό και σε μέγεθος μεγάλου πιάτου φαγητού. Ο θείος απλώνει το χέρι και το ακουμπάει πάνω του. «Για να στρίψεις το όχημα αριστερά, στρίβεις το τιμόνι αριστερά. Για να στρίψεις το όχημα δεξιά, στρίβεις το τιμόνι δεξιά. Για να οδηγήσεις ευθεία, το κρατάς ευθεία. Απόλυτα λογικό».

Ο Τομάς σκύβει να κοιτάξει. «Πώς μπορεί όμως ένα φιξαρισμένο τιμόνι να στρίβει στ' αριστερά ή στα δεξιά;» ρωτάει.

Ο θείος του τον κοιτάζει καλά καλά, σαν να προσπαθεί να αποκρυπτογραφήσει το ύφος του. «Δεν είμαι σίγουρος ότι κατανοώ το ανύπαρκτο προς κατανόηση. Βλέπεις το πάνω μέρος του βολάν, δίπλα στο χέρι μου; Το βλέπεις, ναι; Ε, φαντάσου ότι υπάρχει εδώ μια κηλίδα, μια μικρή άσπρη κηλίδα. Τώρα, αν στρίψω το τιμόνι προς τα εδώς», λέει τραβώντας το τιμόνι, «βλέπεις πώς η μικρή άσπρη κηλίδα μετακινείται προς τα αριστερά; Σ' αυτή την περίπτωση, το αυτοκινούμενο θα στρίψει αριστερά. Και βλέπεις ότι αν γυρίσω το τιμόνι

προς τα εκεί», λέει σπρώχνοντάς το, «η μικρή άσπρη κηλίδα μετακινείται προς τα δεξιά; Σ' αυτή την περίπτωση, το αυτοκινούμενο θα στρίψει δεξιά. Το κατάλαβες τώρα;»

Το πρόσωπο του Τομάς σκοτεινιάζει. «Δες όμως», λέει δείχνοντας, «το κάτω μέρος του βολάν! Αν υπήρχε μια μικρή άσπρη κηλίδα εκεί, θα κινούνταν προς την αντίθετη κατεύθυνση. Εσύ μπορεί να έστριβες, όπως λες, το πάνω μέρος του τιμονιού προς τα δεξιά, το κάτω μέρος όμως θα έστριβε προς τα αριστερά. Και οι πλευρές του τιμονιού; Καθώς το στρίβεις δεξιά κι αριστερά, στρίβεις επίσης τη μία πλευρά προς τα πάνω και την άλλη προς τα κάτω. Οπότε, και στις δύο περιπτώσεις, προς όποια κατεύθυνση κι αν στρίβεις το τιμόνι, το στρίβεις ταυτόχρονα προς τα δεξιά, προς τα αριστερά, προς τα πάνω και προς τα κάτω. Ο ισχυρισμός σου ότι στρίβεις το τιμόνι προς μία ορισμένη κατεύθυνση ακούγεται στ' αυτιά μου σαν ένα από αυτά τα παράδοξα που σκάρωνε ο Έλληνας φιλόσοφος Ζήνων ο Ελεάτης».

Ο Μαρτίμ Λόμπο κοιτάζει μερδεμένος το τιμόνι, το πάνω μέρος του, το κάτω μέρος του, τις πλευρές του. Παίρνει αργά μια βαθιά ανάσα. «Όπως και να 'χει, Τομάς, εσύ πρέπει να οδηγήσεις το αυτοκινούμενο έτσι όπως σχεδιάστηκε να οδηγείται. Κοιτάζοντας το πάνω μέρος του τιμονιού. Και αγνοώντας όλα τα υπόλοιπα. Να προχωρήσουμε; Υπάρχουν κι άλλες λεπτομέρειες που πρέπει να καλύψουμε, τον τρόπο λειτουργίας του συμπλέκτη και των ταχυτήτων, για παράδειγμα...» Ο θεός συνοδεύει την ομιλία του με χειρονομίες και κινήσεις των ποδιών, ούτε τα λόγια του όμως ούτε οι θεατρικισμοί του στέκονται ικανοί να πυροδοτήσουν την παραμικρή σπίθα κατανόησης στο μυαλό του Τομάς. Για παράδειγμα, τι είναι η «στροφορμή»;* Μήπως δεν έφτανε η στροφορμή με

---

* Λογοπαίγνιο. Torque στα αγγλικά, Τορκ μεταγραμμένο, στροφορμή στα ελληνικά. (Σ.τ.Μ.)

την οποία σάρωσε την Ιβηρική χερσόνησο ο Μέγας Ιεροεξεταστής Τορκεμάδα; Και ποιος εχέφρων άνθρωπος θα έβγαζε νόημα από την έκφραση «διπλό αμπραγιάρισμα»;

«Φρόντισα να σου προμηθεύσω ορισμένα πράγματα που θα σου φανούν χρήσιμα».

Ο θεός του ανοίγει την πόρτα της καμπίνας, η οποία βρίσκεται στο πίσω μισό του αυτοκινούμενου. Ο Τομάς γέρνει προς τα μπρος για να κοιτάξει. Το εσωτερικό είναι σχετικά σκοτεινό. Παρατηρεί τα χαρακτηριστικά της καμπίνας, που έχει στοιχεία οικιακού χώρου, με μαύρο καναπέ ταπετσαρισμένο με το πιο φίνο δέρμα και τοίχους και οροφή από καλογουαλισμένες σανίδες κέδρου. Το μπροστινό και τα πλαϊνά παράθυρα θυμίζουν αυτά κομψής κατοικίας, εξοπλισμένα καθώς είναι με υαλοπίνακες από καθαρό, καλής ποιότητας γυαλί, προσαρτημένους σε απαστράπτοντα μεταλλικά πλαίσια. Και το πίσω παράθυρο πάνω από τον καναπέ, τόσο άψογα πλασιωμένο, θα μπορούσε θαυμάσια να είναι ένας πίνακας σε τοίχο. Η τάξη μεγέθους όμως! Το ταβάνι παραείναι χαμηλό. Ο καναπές δε χωράει με άνεση πάνω από δύο άτομα. Τα πλαϊνά παράθυρα είναι τόσο μικρά, που μόνο ένας μπορεί να κοιτάξει από μέσα τους. Όσο για το πίσω, αν επρόκειτο για πίνακα, σίγουρα θα ήταν μινιατούρα. Όσο για να μπει μέσα σε αυτόν τον περιορισμένο χώρο, πρέπει να σκύψεις για να περάσεις από την πόρτα. Πού πήγε η πληθωρική απλοχωριά της ιπήλατης άμαξας; Ο Τομάς τραβιέται έξω, ισιώνει τον κορμό του και κοιτάζει τον ένα από τους πλαϊνούς καθρέφτες του αυτοκινούμενου. Θα μπορούσε άνετα να ανήκει σε βεσέ. Και δεν είχε πει κάτι περί φωτιάς στον κινητήρα ο θεός του; Κάτι περί ανάφλεξης και έκρηξης; Ο Τομάς νιώθει το στομάχι του να σφίγγεται. Αυτή η μικροσκοπική, τροχήλατη κατοικία, με τις μινιατούρες καθιστικού, βεσέ, τζακιού, αποτελεί λυπηρή παραδοχή ότι η ανθρώπινη ζωή δεν είναι τίποτα περισσότερο από αυτό:

μία απόπειρα να νιώσει κανείς σαν στο σπίτι του ενώ οδεύει ολοταχώς προς την ανυπαρξία.

Έχει επίσης παρατηρήσει την πληθώρα των αντικειμένων στην καμπίνα. Υπάρχει η βαλίτσα του, με τα λίγα προσωπικά του απαραίτητα. Ακόμα πιο σημαντικό, υπάρχει το μπαούλο με τα χαρτιά του, το οποίο εμπεριέχει όλα τα ζωτικά για την αποστολή του στοιχεία: την αλληλογραφία με τον γραμματέα του επισκόπου της Μπραγκάνσα και με τους ιερείς κάμποσων ενοριών διασκορπισμένων στα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας· τη μεταγραφή του ημερολογίου του πατέρα Οδυσσέα· αρχειακά αποκόμματα εφημερίδων για τις πυρκαγιές που είχαν πλήξει εκκλησίες χωριών στην περιοχή που σκοπεύει να επισκεφθεί· αποσπάσματα από το επίσημο ημερολόγιο ενός πλοίου κατά το ταξίδι της επιστροφής του στη Λισαβόνα στα μέσα του δέκατου έβδομου αιώνα· καθώς και διάφορες μονογραφίες με θέμα την αρχιτεκτονική ιστορία της βόρειας Πορτογαλίας. Και κανονικά, όταν δεν το κουβαλάει στην τσέπη του –πράγμα που είναι μεγάλη αποκοτιά, υπενθυμίζει στον εαυτό του–, το μπαούλο θα περιείχε και θα προστάτευε το ανεκτίμητης αξίας ημερολόγιο του πατέρα Οδυσσέα. Η βαλίτσα και το μπαούλο όμως είναι στριμωγμένα δίπλα σε μπιτόνια, κουτιά, μεταλλικά δοχεία και τσάντες. Η καμπίνα του αυτοκινούμενου είναι μια σπηλιά αγαθών αντάξια να κλέψει τη δόξα εκείνης των Σαράντα Κλεφτών.

«Ούτε ο Αλή Μπαμπά, θείε Μαρτίμ! Τόσα πράγματα; Δε θα περιοδεύσω την Αφρική. Μέχρι τα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας πηγαίνω μόνο – απόσταση λίγων ημερών».

«Πηγαίνεις μακρύτερα απ' ό,τι νομίζεις», απαντάει ο θείος του. «Θα βρεθείς σε μέρη που δεν έχουν δει ποτέ αυτοκινούμενο. Θα πρέπει να έχεις αυτονομία. Γι' αυτό σου έβαλα έναν καλό μουσαμά από καραβόπανο για τη βροχή και μερικές κουβέρτες, αν και μάλλον θα είναι καλύτερα να κοιμάσαι στην καμπίνα. Αυτό εκεί το κουτί περιέχει

τα εργαλεία που θα χρειαστείς για το αυτοκινούμενο. Δίπλα του είναι το δοχείο για το λάδι. Αυτό το μεταλλικό μπιτόνι των πέντε γαλονιών είναι γεμάτο νερό, για το ψυγείο, κι εκείνο με Μότο-Νάφθα,* το ελιξίριο ζωής του αυτοκινούμενου. Να ανεφοδιάζεσαι όσο συχνότερα μπορείς, γιατί από κάποια στιγμή και μετά θα εξαρτάσαι αποκλειστικά από τα δικά σου αποθέματα. Στη διαδρομή, να ψάχνεις για φαρμακεία, ποδηλατάδικα, σιδηρουργεία, εμπόρους σιδηρικών. Αυτοί θα έχουν καύσιμα για μηχανοκίνητα οχήματα, αν και ίσως να τα αποκαλούν με άλλα ονόματα: γαζολίνη, διαλύτης, κάπως έτσι... Πριν αγοράσεις οτιδήποτε, μύρισέ το. Α, και σου έβαλα και τρόφιμα. Για να λειτουργήσει καλά, το αυτοκινούμενο θέλει χορτάτο οδηγό. Δες τώρα αν σου κάνουν αυτά».

Από μια τσάντα στο δάπεδο του αυτοκινούμενου ο θεός του βγάζει ένα ζευγάρι ανοιχτόχρωμα δερμάτινα γάντια. Ο Τομάς τα δοκιμάζει απορημένος. Εφαρμύζουν τέλεια. Νιώθει το δέρμα ευχάριστα ελαστικό πάνω στο δικό του και το ακούει να τρίζει όταν κλείνει την παλάμη του γροθιά.

«Ευχαριστώ», λέει αβέβαια.

«Να τα προσέχεις. Κι αυτά από τη Γαλλία είναι».

Μετά ο θεός του του δίνει μια μάρκα οδήγησης, μεγάλη και αποκρουστική. Ο Τομάς δεν έχει προλάβει καλά καλά να τη φορέσει όταν ο θεός βγάζει ένα μπεζ παλτό με γούνινη επένδυση, μακρύ ως τη μέση σχεδόν της γάμπας.

«Κερωμένο βαμβάκι και μινκ. Η καλύτερη ποιότητα», του λέει.

Ο Τομάς το φοράει. Το παλτό είναι βαρύ και ογκώδες. Τέλος, ο θεός Μαρτίμ του χώνει στο κεφάλι ένα καπέλο με κορδόνια που δένουν κάτω από το πιγούνι. Γαντοφορεμένος, μα-

---

* Moto-naphtha στο πρωτότυπο. Μάρκα βενζίνης της εποχής, την οποία ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ως συνώνυμο του καυσίμου. (Σ.τ.Μ.)

σκοφορεμένος, φορώντας παλτό και καπελωμένος, ο Τομάς νιώθει σαν γιγαντιαίο μανιτάρι. «Για τι αυτή η στολή, θείε;»

«Για την οδήγηση φυσικά. Για τον αέρα και τη σκόνη. Για τη βροχή και το κρύο. Δεκέμβριο έχουμε, ξέρεις. Δεν πρόσεξες το κουπέ οδήγησης;»

Ο Τομάς κοιτάζει. Ο θείος του έχει ένα δίκιο. Το πίσω μέρος του αυτοκινούμενου αποτελείται από την κλειστή καμπίνα για τους επιβάτες. Το κουπέ της οδήγησης όμως που βρίσκεται μπροστά του είναι ανοιχτό στα στοιχεία της φύσης, με την εξαίρεση της οροφής και του παρμπρίζ. Στα πλάγια δεν υπάρχουν ούτε πόρτες ούτε παράθυρα. Ο άνεμος, η σκόνη και η βροχή θα μπαίνουν εύκολα μέσα. Βογκάει νοερά. Αν ο θείος του δεν είχε παραφορτώσει την καμπίνα με τόσα συμπράγκαλα, κλείνοντας όλο τον χώρο, ο Τομάς θα μπορούσε να βρίσκει καταφύγιο εκεί μέσα όσο ο Σάμπιο θα οδηγούσε το μηχανήμα.

Ο θείος του συνεχίζει. «Έβαλα και χάρτες, τους καλύτερους που μπόρεσα να βρω. Όπου αποδεικνύονται άχρηστοι, πήγαινε με την πυξίδα. Κατευθύνεσαι βόρεια-βορειοανατολικά. Οι δρόμοι της Πορτογαλίας βρίσκονται στη χειρότερη δυνατή κατάσταση, το όχημα όμως έχει εξαιρετικές αναρτήσεις – φύλλα σουστάς. Είναι βέβαιο ότι θ' αντέξουν στις λαγκούβες. Όποτε η διαδρομή σε κουράζει, να πίνεις μπόλινο κρασί. Σου έβαλα δύο ασκιά στην καμπίνα. Να αποφεύγεις τα πανδοχεία που βρίσκεις στον δρόμο και τους σταθμούς των αμαξιών. Ούτε οι πανδοχείς ούτε οι αμαξάδες είναι φίλοι σου, πράγμα κατανοητό. Μια κάποια εχθρότητα είναι αναμενόμενη από ανθρώπους ο βιοπορισμός των οποίων απειλείται άμεσα από τα αυτοκινούμενα οχήματα. Εντάξει – όσο για τις υπόλοιπες προμήθειες, θα καταλάβεις μόνος σου τι είναι τι. Πρέπει να πηγαίνουμε. Σάμπιο, είσαι έτοιμος;»

«Μάλιστα, σενιόρ», απαντάει ο Σάμπιο με στρατιωτική ετοιμότητα.

«Μισό λεπτό να πάρω το σακάκι μου. Θα σε συνοδεύσω ως τα όρια της πόλης, Τομάς. Θα οδηγήσω εγώ».

Ο θείος του επιστρέφει στο σπίτι. Ο Τομάς εκδύεται τη γελοία στολή της οδήγησης και τη βάζει στην καμπίνα. Ο θείος του επιστρέφει ζωηρός ζωηρός στην αυλή, με ένα σακάκι στην πλάτη κι ένα ζευγάρι γάντια στα χέρια του, τα μάγουλά του αναψοκοκκινισμένα από την έξαψη, αποπνέοντας μία σχεδόν τρομακτική ευδιαθεσία.

«Μια που το 'φερε ο λόγος, Τομάς», βροντοφωνάζει, «ξέχασα να σε ρωτήσω: τι στην ευχή σ' έπιασε και καίγεσαι να πας στα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας;»

«Ψάχνω κάτι», απαντάει ο Τομάς.

«Τι;»

Ο Τομάς διστάζει. «Είναι σε κάποια εκκλησία», λέει τελικά, «μόνο που δεν είμαι σίγουρος σε ποια και σε ποιο χωριό».

Ο θείος του στέκει δίπλα του και τον περιεργάζεται. Ο Τομάς αναρωτιέται αν πρέπει να πει περισσότερα. Όποτε ο θείος του έρχεται στο Μουσείο Αρχαίας Τέχνης, κοιτάζει τα εκθέματα ανέκφραστα, σαν να μην καταλαβαίνει περί τί-νος πρόκειται.

«Έχεις ακουστά τον Κάρολο Δαρβίνο, θείε;» ρωτάει ο Τομάς.

«Ναι, τον έχω ακουστά τον Δαρβίνο», απαντάει ο Μαρτίμ Λόμπο. «Τι; Μήπως είναι θαμμένος σε καμιά εκκλησία στα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας;» Γελάει. «Και μήπως εσύ θέλεις να πάρεις το σώμα του και να του αποδώσεις τιμές τοποθετώντας το στο Μουσείο Αρχαίας Τέχνης;»

«Όχι. Έκανα μια έρευνα κατά παραγγελία του μουσείου όταν έπεσα πάνω σ' ένα ημερολόγιο γραμμένο στο Σάου Τομέ, στον Κόλπο της Γουινέας. Το νησί είναι πορτογαλική αποικία από τα τέλη του δέκατου πέμπτου αιώνα».

«Και τρισάθλια μάλιστα. Σταμάτησα εκεί κάποτε πηγαί-

νοντας στην Αγκόλα. Είχα σκεφτεί να επενδύσω στις φυτείες κακάου».

«Ήταν σημαντικό μέρος στη διάρκεια του δουλεμπορίου».

«Ναι, και τώρα παραγωγός κακής ποιότητας σοκολάτας. Αν και οι φυτείες είναι πανέμορφες».

«Δεν έχω καμία αμφιβολία. Διά της μεθόδου της απόπου απαγωγής, λοιπόν, και εξετάζοντας τρία ανόμοια μεταξύ τους στοιχεία –το ημερολόγιο που μόλις ανέφερα, το επίσημο ημερολόγιο ενός πλοίου που επέστρεφε στη Λισαβόνα και μία πυρκαγιά στην εκκλησία ενός χωριού στα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας–, ανακάλυψα έναν αφανή θησαυρό και τον εντόπισα... κατά προσέγγιση δηλαδή. Βρίσκομαι στα πρόθυρα της ανακάλυψης ενός σπουδαίου ευρήματος».

«Ναι, ε; Και τι ακριβώς είναι αυτός ο θησαυρός;» ρωτάει ο θείος, με το βλέμμα στυλωμένο στον Τομάς.

Ο Τομάς μπαίνει σε μεγάλο πειρασμό. Όλους αυτούς τους μήνες δεν είχε μιλήσει σε κανέναν, και ειδικά στους συναδέλφους του, για την ανακάλυψή του, ούτε καν για την έρευνά του. Τα έκανε όλα στον δικό του ελεύθερο χρόνο, ιδιωτικά. Τα μυστικά όμως λαχταρούν να κοινοποιηθούν. Και σε διάστημα λίγων μόλις ημερών από τώρα το αντικείμενο θα βρεθεί. Οπότε, γιατί όχι στον θείο του;

«Είναι ένα... θρησκευτικό άγαλμα, ένας εσταυρωμένος, πιστεύω», απαντάει.

«Ό,τι ακριβώς λείπει από τούτο το λίκνο του καθολικισμού».

«Όχι, δεν καταλαβαίνεις. Είναι ένας πολύ παράξενος εσταυρωμένος. Ένας θαυμαστός εσταυρωμένος».

«Είναι; Και τι σχέση έχει με τον Δαρβίνο;»

«Θα δεις», απαντάει ο Τομάς, κοκκινίζοντας από ζήλο. «Ο συγκεκριμένος Χριστός στον Σταυρό έχει κάτι σημαντικό να πει. Όσο γι' αυτό, είμαι σίγουρος».

Ο θείος του περιμένει για περισσότερα, αλλά τα περισσό-

τερα δεν έρχονται. «Ε, τουλάχιστον ελπίζω να σε κάνει πλούσιο. Ξεκινάμε λοιπόν», λέει και μπαίνει στη θέση του οδηγού. «Να σου δείξω πώς βάζεις μπροστά τον κινητήρα». Χτυπάει τα χέρια του και ωρύεται: «Σάμπιο!»

Ο Σάμπιο πλησιάζει, με το βλέμμα στυλωμένο στο όχημα, τα χέρια έτοιμα για δράση.

«Πριν βάλεις μπροστά τον κινητήρα, η τάπα του ρεζερβουάρ της Μότο-Νάφθα πρέπει να γυρίσει στο ανοιχτό –μπράβο, Σάμπιο–, ο μοχλοβραχίονας του γκαζιού να ανοίξει μέχρι τη μέση –έτσι–, και να βάλεις νεκρά στο κιβώτιο των ταχυτήτων, κατ’ αυτό τον τρόπο. Έπειτα ανοίγεις τον διακόπτη του μανιατό – εδώ είναι, στο ταμπλό. Μετά κι απ’ αυτό, ανοίγεις τη θυρίδα του καπό –δεν είναι ανάγκη ν’ ανοίξεις ολόκληρο το καπό, βλέπεις εκείνη τη μικρή θυρίδα μπροστά;– και πιέζεις προς τα κάτω το φλοτέρ του εκνεφωτή για να το ξεχειλίσεις. Βλέπεις πώς το κάνει ο Σάμπιο; Κλείνεις τη θυρίδα, και το μόνο που μένει είναι να γυρίσεις τον χειροστρόφαλο. Μετά κάθεται στη θέση του οδηγού, λύνεις το χειρόφρενο, βάζεις πρώτη και φεύγεις. Παιχνιδάκι. Έτοιμος, Σάμπιο;»

Ο Σάμπιο στέκει απέναντι στον κινητήρα και ανοίγει σε διάσταση τα πόδια του, πατώντας τα γερά κάτω. Σκύβει και πιάνει τον στρόφαλο, ένα λεπτό μεταλλικό ραβδί που εξέρχεται από το μπροστινό μέρος του αυτοκινούμενου. Με τα χέρια τεντωμένα, την πλάτη ολόσια, τραβάει ξαφνικά τη μανιβέλα προς τα πάνω με μεγάλη δύναμη, τραβώντας μαζί και τον εαυτό του, κι ύστερα, με τη μανιβέλα να έχει κάνει μισή στροφή, τη σπρώχνει προς τα κάτω, χρησιμοποιώντας όλο το βάρος του σώματός του πριν την ξανανεβάσει όπως και την πρώτη φορά. Ο Σάμπιο πραγματοποιεί αυτή την κυκλική κίνηση ξοδεύοντας τεράστια ενέργεια, με αποτέλεσμα όχι μόνο να τραντάζεται ολόκληρο το αυτοκινούμενο, αλλά και η μανιβέλα να στριφογυρίζει δύο, ίσως και τρεις φορές. Ο Τομάς ετοιμάζεται να σχολιάσει τη ρώμη του Σάμπιο, εκείνη τη

στιγμή όμως τα αποτελέσματα της περιστροφής της μανιβέλας γίνονται ορατά: το όχημα ζωντανεύει βρυχώμενο. Η αφύπνισή του αρχίζει με έναν διακεκομμένο βρυχηθμό που βγαίνει βαθιά μέσα από τα σπλάχνα του, ακολουθούμενο από μία σειρά εκκωφαντικών εκρήξεων. Καθώς το μηχανήμα αρχίζει να τραντάζεται και να τρέμει, ο θείος φωνάζει στον Τομάς: «Έλα, ανέβα! Έλα να σου δείξω τι μπορεί να κάνει αυτή η αξιοθαύμαστη εφεύρεση!»

Απρόθυμα αλλά γρήγορα, ο Τομάς ανεβαίνει και κάθεται δίπλα στον θείο του, στην ταπετσαρισμένη θέση που εκτείνεται κατά πλάτος του κουπέ οδήγησης. Ο θείος του κάνει μια μανούβρα με τα χέρια και τα πόδια του, τραβώντας τούτο και πατώντας το άλλο. Ο Τομάς βλέπει τον Σάμπιο να καβαλάει μία μοτοσικλέτα παρκαρισμένη δίπλα σε έναν τοίχο και να τη βάζει μπροστά πατώντας με το πόδι του έναν λεβιέ. Ο Σάμπιο θα είναι καλή συντροφιά στο ταξίδι του.

Μετά, με ένα τίναγμα, *το μηχανήμα αρχίζει να κινείται.*

Το αυτοκινούμενο αναπτύσσει γρήγορα ταχύτητα και βγαίνει από το προαύλιο, περνώντας ορμητικά από το κατώφλι της ανοιχτής πύλης της ιδιοκτησίας Λόμπο και βγαίνοντας στη Ρούα ντο Πάου ντε Μπαντέρια, όπου παίρνει μια κλειστή δεξιά στροφή. Ο Τομάς γλιστράει κατά μήκος του λείου δέρματος του καθίσματος και πέφτει με δύναμη πάνω στον θείο του.

Δεν μπορεί να πιστέψει τον τρομερό κραδασμό που υφίσταται, ένα τράνταγμα που τον χτυπάει ως το μεδούλι και του τρυπάει το μυαλό, άμεσα συνδεδεμένο με την παραγωγή θορύβου, γιατί *τέτοιος* κραδασμός μόνο από *τέτοιο* θόρυβο μπορεί να προέλθει. Είναι βέβαιο ότι ο κινητήρας θα γίνει κομματάκια από το τράνταγμα. Ο Τομάς συνειδητοποιεί ότι είχε παρανοήσει αυτό που εννοούσε ο θείος του μιλώντας για καλές αναρτήσεις. Προφανώς, σκοπός τους δεν είναι να προστατεύουν το αυτοκινούμενο από τις λακκούβες, αλλά τις λακκούβες από το αυτοκινούμενο.

Ακόμα πιο ανησυχητική είναι η υπερβολικά γρήγορη και υπερβολικά ανεξάρτητη προς τα εμπρός κίνηση του οχήματος. Ο Τομάς βγάζει το κεφάλι του έξω και ρίχνει μια ματιά προς τα πίσω, πιστεύοντας –ελπίζοντας– ότι θα δει το σπιτικό των Λόμπο, κάθε μέλος της οικογένειας και κάθε υπάλληλο να σπρώχνουν το αυτοκινούμενο, γελώντας με τη φάρσα που του κάνουν. (Να ήταν και η Ντόρα μαζί με αυτούς που σπρώχνουν!) Αλλά δε σπρώχνει κανείς. Του φαίνεται απίστευτο ότι δεν υπάρχει ζώο που να τραβάει ή να σπρώχνει αυτό το μαραφέτι. Είναι ένα αιτιατό χωρίς αίτιο, και άρα ανησυχητικά αφύσικο.

Ω, οι αλπικές κορυφές της Λάπα! Το αυτοκινούμενο –βήχοντας, φτύνοντας, κροταλίζοντας, πλαταγίζοντας, αναπηδώντας, τρέμοντας, ασθμαίνοντας, ξεφυσώντας, κλαψουρίζοντας, γρυλίζοντας– φτάνει με φόρα στο τέρμα της Ρούα ντο Πάου ντε Μπαντέρια, με τις πέτρες του λιθόστρωτου από κάτω να κάνουν αισθητή την παρουσία τους με ένα ασταμάτητο, εκρηκτικό ρα-τα-τα, κι έπειτα χιμάει βίαια προς τα αριστερά και πέφτει στον δρόμο σαν να γκρεμίζεται από κάθετο βράχο, τόσο απότομη είναι η κατηφοριά της Ρούα ντο Πριόρ. Ο Τομάς νιώθει λες και τα σωθικά του σπρώχνονται μέσα σε ένα χωνί. Το αυτοκινούμενο φτάνει στο κάτω μέρος του δρόμου με μια ορμή που τον τσουβαλιάζει πάραυτα στο δάπεδο του κουπέ οδήγησης. Το μεταλλικό κτήνος δεν έχει προλάβει καλά καλά να σταθεροποιηθεί –και ο Τομάς να ανακτήσει τη θέση του, αν και όχι την ψυχραιμία του– όταν σκαρφλώνει με ένα τίναγμα το τελευταίο ανηφορικό κομμάτι της Ρούα ντο Πριόρ για να μπει στη Ρούα ντα Σάντα Τριντάντε, η οποία με τη σειρά της κατηφορίζει απότομα. Το μηχανήμα αρχίζει να χορεύει χαρωπά πάνω στα μεταλλικά σαρόνια των γραμμών του τραμ της Σάντα Τριντάντε, κάνοντας τον Τομάς να γλιστράει στο κάθισμα, ρίχνοντάς τον πάνω στον θείο του, ο οποίος δε φαίνεται να το προσέχει, απειλώντας να τον πε-

τάξει έξω έτσι όπως τον σέρνει ως την άλλη άκρη της χωρίς πόρτα θέσης. Στα μπαλκόνια που περνάνε με αστραπιαία ταχύτητα από δίπλα τους, ο Τομάς βλέπει ανθρώπους να τους κοιτάζουν βλοσυρά.

Με θηριώδη πεποίθηση ο θείος του στρίβει δεξιά στη Ρούα ντε Σάο Ζοάου ντα Μάτα. Κατηφορίζουν βολίδα τον δρόμο. Ο Τομάς τυφλώνεται από τον ήλιο· ο θείος του φαίνεται ανεπηρέαστος. Το αυτοκινούμενο διασχίζει ορμητικά τη Ρούα ντε Σάντος-ο-Βέλιο και χιμάει στην ελικοειδή και κατηφορική Καλσάντα ντε Σάντος. Μόλις φτάνουν στο Λάργκο ντε Σάντος, ο Τομάς κοιτάζει νοσταλγικά –για όσο προλαβαίνει– τους περιπατητές που απολαμβάνουν τις χαλαρές δραστηριότητες του ευχάριστου πάρκου. Ο θείος του κάνει τον κύκλο του άλσους ώσπου, με μια βίαιη αριστερή στροφή, ρίχνει το αυτοκινούμενο στη Ρούα Βίντε ε Κουάτρο ντε Ζούλιο. Της Λάπα τα λαγαρά νερά, ο Τάγος που κόβει την ανάσα με την ομορφιά του αποκαλύπτονται στα δεξιά τους μέσα σε μια έκρηξη φωτός, ο Τομάς όμως δεν έχει τον χρόνο να απολαύσει το θέαμα, αφού το αυτοκινούμενο διασχίζει σαν αστραπή την αστική πυκνότητα της Λισαβόνας, μέσα σε έναν στρόβιλο ανέμου και θορύβου. Κάνουν τόσο γρήγορα τον κύκλο της Πράσα ντου Ντούκι ντα Τερσείρα, που το αυτοκινούμενο πετάγεται σαν πέτρα από σφεντόνα στην κατηφόρα της Ρούα ντο Αρσενάλ. Το πατείς με πατώ σε της Πράσα ντου Κομέρσιου δεν αποτελεί εμπόδιο, απλώς μία διασκεδαστική πρόκληση. Ο Τομάς βλέπει το άγαλμα του Βασιλιά Χοσέ Α΄ να στέκει στο κέντρο της πλατείας. Ω! Αν ήξερε ο πρωθυπουργός του, ο Μαρκήσιος του Πομπάλ, τι φρίκη θα ζούσαν κάποτε οι δρόμοι του, μπορεί να μην αποφάσιζε να τους ξαναφτιάξει. Συνέχεια της πορείας, εμπρός μαρς, μέσα σε έναν ορμητικό ορυμαγδό, σε ένα πασάλειμμα από χρώματα. Σε όλη τη διαδρομή, κινούμενα κάθε είδους –άλογα, καρότσες, άμαξες, κάρρα, τραμ, ορδές πεζών

και σκυλιών– βουίζουν γύρω τους στα τυφλά. Ο Τομάς περιμένει οσονούπω μία σύγκρουση με άνθρωπο ή ζώο, ο θεός του όμως τους σώζει πάντα την τελευταία στιγμή με έναν αιφνίδιο ελιγμό ή ένα απότομο φρενάρισμα. Αρκετές φορές ο Τομάς νιώθει την παρόρμηση να ουρλιάξει, το πρόσωπό του όμως παραείναι κοκαλωμένο από τρόμο για να κινητοποιηθεί. Έτσι, αντί γι' αυτό, πιέζει τα πέλματά του με όλη του τη δύναμη πάνω στις σανίδες του δαπέδου. Αν πίστευε ότι ο θεός του θα δεχόταν να χρησιμοποιηθεί ως σωσίβιο, ευχαρίστως θα γαντζωνόταν πάνω του.

Στη διάρκεια της διαδρομής, ο θεός Μαρτίμ –όταν δε λούζει ξένους ανθρώπους με βρισιές– αστράφτει κυριολεκτικά από χαρά, με το κατακόκκινο πρόσωπό του να εκπέμπει έξαψη, τις γωνιές των χειλιών του τσαλακωμένες σε ένα χαμόγελο, τα μάτια του να λάμπουν, και γελάει με αποχαλίνωση παράφρονα ή φωνάζει στα πλαίσια μίας μονόπλευρης συζήτησης επευφημιών και αναφωνήσεων: «Εκπληκτικό!... Λαμπρό!... Φανταστικό!... Δε σου είπα;... Ε, ναι, *αυτή* είναι αριστερή στροφή! Μοναδικό, απλά μοναδικό!... Κοίτα, κοίτα: πρέπει να πιάσαμε τα *πενήντα* χιλιόμετρα!»

Στο μεταξύ, ο Τάγος κυλάει, προσηγής, αβίαστος, ατάραχος, ένα αγαθό μεγαθήριο δίπλα στον εξωφρενικό ψύλλο που πηδάει κατά μήκος της όχθης του.

Δίπλα σε ένα χωράφι, πάνω σε έναν νεόκοπο επαρχιακό δρόμο χωρίς τον εκλεπτυσμό της λιθόστρωσης, ο θεός του επιτέλους σταματάει το μηχανικό τέρας. Πίσω τους, σε κάποια απόσταση, ο ορίζοντας της Λισαβόνας φύεται ακανόνιστος σαν τους νεογιλούς μικρού παιδιού.

«Κοίτα πόσο μακριά φτάσαμε – και πόσο γρήγορα!» Η φωνή του θείου του τραντάζει την αναζωογονητική ησυχία. Ο Μαρτίμ Λόμπο λάμπει σαν αγόρι στα γενέθλιά του.

Ο Τομάς τον κοιτάζει για μερικά δευτερόλεπτα, ανίκανος να μιλήσει, κι έπειτα σωριάζεται σχεδόν στο έδαφος κα-

θώς κατεβαίνει από το κουπέ της οδήγησης. Τρεκλίζοντας, πηγαίνει στο πρώτο δέντρο που βλέπει μπροστά του και στηρίζεται πάνω του. Μετά διπλώνεται στα δύο κι ένα ορμητικό ρεύμα εμετού πετάγεται από το στόμα του.

Ο θεός του δείχνει κατανόηση. «Ταξιδιωτική ναυτία», πραγματοποιεί με άνεση τη διάγνωσή του καθώς βγάζει τα γάντια οδήγησης. «Περίεργο πράγμα. Ορισμένοι επιβάτες την παθαίνουν, αλλά ποτέ ο οδηγός. Πρέπει να έχει να κάνει με τον έλεγχο του οχήματος, ίσως με τη δυνατότητα να διαβλέπεις τα επερχόμενα εμπόδια και τις στροφές. Είτε αυτό, είτε η πνευματική προσπάθεια που καταβάλλεις κατά την οδήγηση αποσπά την προσοχή του στομάχου από την όποια αδιαθεσία θα μπορούσε να τον ταράξει. Θα νιώσεις μια χαρά μόλις καθίσεις στο τιμόνι».

Ο Τομάς χρειάζεται μια στιγμή για να επεξεργαστεί αυτά τα τελευταία λόγια. Αδύνατο να φανταστεί τον εαυτό του να κρατάει τα χαλινάρια τούτου του μεταλλικού επιβήτορα. «Ο Σάμπιο θα έρθει μαζί μου, έτσι δεν είναι;» ρωτάει ξέπνοα καθώς σκουπίζει τις άκρες των χειλιών του με το μαντίλι του.

«Δε θα σου τον δανείσω – ποιος θα φροντίζει τα υπόλοιπα αυτοκινούμενά μου; Εξάλλου, ο Σάμπιο έχει φροντίσει το Renault μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια – το όχημα βρίσκεται σε εξαιρετική κατάσταση. Δε θα τον χρειαστείς».

«Μα, ο Σάμπιο θα το οδηγήσει, θείε».

«*Να το οδηγήσει; Γιατί να θέλεις κάτι τέτοιο; Γιατί να θέλει ο οποιοσδήποτε να αναθέσει σ' έναν υπηρέτη την οδήγηση μιας τόσο εκπληκτικής εφεύρεσης; Ο Σάμπιο είναι εδώ για να δουλεύει, όχι για να παίζει*».

Ακριβώς εκείνη τη στιγμή, ο εν λόγω υπηρέτης εμφανίζεται οδηγώντας με επιτηδειότητα τη μοτοσικλέτα με τη θορυβώδη εξάτμιση στην άκρη του δρόμου και παρκάροντάς την πίσω από το αυτοκινούμενο. Ο Τομάς στρέφεται ξανά στον θείο του. Είναι γραμμένο στη δύστηνο μοίρα του να συγγενεύει με

κάποιον τόσο πλούσιο ώστε να έχει μπόλικα αυτοκινούμενα, καθώς και την εκκεντρικότητα να θέλει να τα οδηγεί ο ίδιος.

«Εσύ όμως, αγαπητέ μου θείε, χρησιμοποιείς τον Σάμπιο ως οδηγό».

«Μόνο σε επίσημες περιστάσεις. Κυρίως την Γκαμπριέλα κουβαλάει ο Σάμπιο. Η χαζούλα δεν τολμάει να πιάσει το τιμόνι στα χέρια της. Εσύ όμως είσαι νέος και έξυπνος. Μια χαρά θα τα καταφέρεις. Έτσι δεν είναι, Σάμπιο;»

Ο Σάμπιο, που στέκει σιωπηλός δίπλα τους, συμφωνεί κατανεύοντας, ο τρόπος όμως με τον οποίο το βλέμμα του στέκεται στον ανιψιό του αφεντικού του κάνει τον Τομάς να συναισθανθεί ότι δε συμμερίζεται απόλυτα την αισιόδοξη πεποίθηση του Μαρτίμ Λόμπο. Το στομάχι του σφίγγεται από αγωνία.

«Σε παρακαλώ, θείε Μαρτίμ, δεν έχω εμπειρία με...»

«Να σου κάνω μια επανάληψη. Βάζεις μπροστά με νεκρά, και τον μοχλό του γκαζιού στη μέση. Για να ξεκινήσεις, βάζεις πρώτη, κι ύστερα αφήνεις αργά τον συμπλέκτη καθώς πατάς το γκάζι. Αναπτύσσοντας ταχύτητα, βάζεις δευτέρα, κι έπειτα τρίτη. Εύκολο είναι. Απλώς, την πρώτη φορά ξεκίνα σε ευθεία. Θα πάρεις το κολάι σε χρόνο μηδέν».

Ο θείος του κάνει πίσω και κοιτάζει με τρυφερότητα το αυτοκινούμενο. Ο Τομάς ελπίζει ότι στη διάρκεια αυτής της παύσης, η καλοσύνη και η έγνοια για τον ανιψιό του θα μαλακώσουν την καρδιά του και θα τον κάνουν να ενδώσει στις παρακλήσεις του. Αντί γι' αυτό, όμως, ο θείος τον κατακεραυνώνει με έναν τελευταίο, βροντερό φιλιππικό.

«Τομάς, ελπίζω να καταλαβαίνεις ότι αυτό που βρίσκεται μπροστά στα μάτια σου είναι μία καλοκουρδισμένη ορχήστρα, που παίζει την πιο υπέροχη συμφωνία. Ο τόνος του κομματιού είναι ευχάριστα ποικίλος, η χροιά σκοτεινή αλλά λαμπρή, η μελωδία απλή αλλά μεγαλόπνευστη, το τέμπο κυματίζει ανάμεσα στο *vivace* και το *presto*, μολοντί υπάρχουν

και οι *adagio* στιγμές. Όταν είμαι εγώ ο μαέστρος τούτης εδώ της ορχήστρας, αυτό που ακούω είναι μία ένδοξη μουσική: τη μουσική του μέλλοντος. Τώρα θ' ανέβεις εσύ στο πόντιουμ και θα σου δώσω την μπαγκέτα μου. Πρέπει να φανείς αντάξιος της πρόκλησης». Χτυπάει με την παλάμη του τη θέση του οδηγού. «Κάθισε», του λέει.

Αίφνης, τα πνευμόνια του Τομάς παλεύουν για αέρα. Ο θεός του κάνει νόημα στον Σάμπιο να βάλει μπροστά τη μηχανή. Για άλλη μια φορά, ο βρυχηθμός του κινητήρα εσωτερικής καύσης σπάει την ησυχία. Ο Τομάς δεν έχει επιλογή. Περιμένε υπερβολικά πολύ, κατάλαβε πολύ αργά. Θα πρέπει να καθίσει στο τιμόνι του τέρατος.

Ανεβαίνει και κάθετα. Ο θεός Μαρτίμ ξαναδείχνει, εξηγεί, κατανεύει, χαμογελάει.

«Θα τα καταφέρεις μια χαρά», συμπεραίνει. «Όλα θα πάνε καλά. Θα σε δω όταν επιστρέψεις, Τομάς. Καλή τύχη. Σάμπιο, μείνε να τον βοηθήσεις».

Με την οριστικότητα μιας πόρτας που κλείνει βροντώντας, ο θεός του κάνει μεταβολή κι εξαφανίζεται πίσω από το αυτοκινούμενο. Ο Τομάς βγάζει το κεφάλι στο πλάι και τεντώνει τον λαιμό του για να τον βρει. «Θείε Μαρτίμ!» φωνάζει. Η μοτοσικλέτα παίρνει μπρος με ένα κροτάλισμα, και κάτι που θυμίζει γρατσούνισμα ακολουθεί καθώς το μηχανικό ποδήλατο απομακρύνεται. Η τελευταία εικόνα που έχει ο Τομάς από τον θείο του είναι αυτή της πληθωρικής σάρκας του να κρέμεται ένθεν κακείθεν του λεπτού σκελετού της μηχανής. Ο Μαρτίμ Λόμπο εξαφανίζεται στο βάθος του δρόμου μέσα σε έναν ορυμαγδό μηχανικών πόρδων.

Ο Τομάς στρέφει το βλέμμα στον Σάμπιο. Συνειδητοποιεί ότι ο θεός του αναχώρησε με τη μοτοσικλέτα και ότι ο ίδιος θα φύγει με το αυτοκινούμενο. Πώς θα γυρίσει λοιπόν ο Σάμπιο από τη βορειοανατολική άκρη της Λισαβόνας στο σπίτι του εργοδότη του στη δυτική Λάπα;

Ο Σάμπιο μιλάει χαμηλόφωνα. «Δεν είναι αδύνατο να οδηγήσετε το αυτοκινούμενο, σενιόρ. Απλώς χρειάζεται λίγη εξάσκηση».

«Από την οποία δεν έχω ούτε ελάχιστη!» αναφωνεί ο Τομάς. «Ούτε εξάσκηση ούτε γνώση ούτε ενδιαφέρον ούτε έφεση. Σώσε μου τη ζωή και δείξε μου ξανά πώς να χρησιμοποιήσω τούτο το αναθεματισμένο μαραφέτι!»

Ο Σάμπιο επαναλαμβάνει τις αγχωτικές οδηγίες πλοήγησης του βιομηχανικά κατασκευασμένου ζώου. Διδάσκει τον Τομάς με ακούραστη υπομονή, εξηγώντας αργά και μεθοδικά τη σωστή σειρά με την οποία θα πρέπει να πατάει ή να αφήνει τα ποδωστήρια και να τραβάει ή να σπρώχνει τους μοχλούς. Του υπενθυμίζει τα σχετικά με τη δεξιά και την αριστερή στροφή του τιμονιού. Τον μαθαίνει πώς να χρησιμοποιεί τον μοχλό του γκαζιού, ο οποίος είναι απαραίτητος όχι μόνο για να ξεκινήσει το αυτοκινούμενο, αλλά και για να σταματήσει. Κι ακόμα, μιλάει για ζητήματα τα οποία ο θείος Μαρτίμ δεν είχε καν θίξει: τη διαφορά ανάμεσα στο να πιέξεις ανάλαφρα ή απότομα το πεντάλ της επιτάχυνσης· τη χρήση του φρένου· το σημαντικό χειρόφρενο, το οποίο ο Τομάς πρέπει να τραβάει κάθε φορά που το αυτοκινούμενο βρίσκεται σε στάση, τη χρήση των πλαϊνών καθρεφτών. Ο Σάμπιο του δείχνει πώς να γυρίζει τημανιβέλα εκκίνησης. Όταν ο Τομάς δοκιμάζει, νιώθει κάτι βαρύ να γυρίζει στο εσωτερικό του αυτοκινούμενου, σαν σουβλιστό αγριογούρουνο που γυρίζει μέσα σε έναν κάδο με πηχτή σάλτσα. Στο τρίτο γύρισμα της σούβλας, το αγριογούρουνο εκρήγνυται.

Ο κινητήρας τού σβήνει ξανά και ξανά. Κάθε φορά ο Σάμπιο επιστρέφει ακούραστα στο μπροστινό μέρος του αυτοκινούμενου και το ζωντανεύει και πάλι. Μετά παίρνει την πρωτοβουλία να βάλει πρώτη. Ο Τομάς γλιστράει στη μεριά του συνοδηγού. Ο Σάμπιο εκτελεί τις απαραίτητες μανούβρες· οι ταχύτητες συγκατατίθενται με έναν αναστεναγμό και το μη-

χάνημα προχωρεί προς τα εμπρός. Ο Σάμπιο του δείχνει πού πρέπει να βάλει τα χέρια και πού πρέπει να πιέσει το πόδι του. Ο Τομάς μετακινείται στη θέση του οδηγού. Ο Σάμπιο βγαίνει στο μαρσπιέ, τον κοιτάζει κατανεύοντας με σοβαρότητα και πηδάει στο έδαφος.

Ο Τομάς νιώθει εξοστρακισμένος, πεταμένος, εγκαταλειμμένος.

Το μηχανήμα διασχίζει την ευθεία που απλώνεται μπροστά στον Τομάς με πρώτη ταχύτητα και με ηχηρά βογκητά. Το βολάν είναι ένα σκληρό, εχθρικό πράγμα. Ο Τομάς το νιώθει να τραντάζεται στα χέρια του. Το στρίβει προς μία πλευρά. Προς τα αριστερά; Προς τα δεξιά; Αδύνατο να πει. Μετά βίας μπορεί να το γυρίσει. Πώς το έκανε τόσο εύκολα ο θεός του; Και το να κρατάς το πεντάλ της επιτάχυνσης πατημένο είναι απίστευτα κουραστικό· το πόδι του έχει ήδη αρχίσει να πιάνεται. Στην πρώτη στροφή, μια μικρή καμπύλη προς τα δεξιά, καθώς το αυτοκινούμενο αρχίζει να διασχίζει κατά πλάτος τον δρόμο πηγαίνοντας αποφασιστικά προς το χαντάκι στην απέναντι άκρη του, ο πανικός σπρώχνει τον Τομάς να δράσει: σηκώνει το πόδι του από το γκάζι κι αρχίζει να πατάει στην τύχη το ένα πεντάλ μετά το άλλο. Το μηχανήμα βήχει και σταματάει με ένα τίναγμα. Το πανδαιμόνιο από κροταλίσματα σταματάει, κι αυτό τουλάχιστον είναι ευλογία.

Ο Τομάς κοιτάζει γύρω του. Ο θεός του είναι άφαντος, ο Σάμπιο είναι άφαντος, δεν υπάρχει κανείς άλλος τριγύρω – και η πολυαγαπημένη του Λισαβόνα είναι άφαντη επίσης, εξαφανισμένη σαν καθαρισμένα αποφάγια από πιάτο. Μέσα σε μια σιωπή που είναι περισσότερο κενό παρά γαλήνη, ο μικρούλης γιος του εμφανίζεται με ένα σάλτο στο μυαλό του. Ο Γκασπάρ εξορμούσε συχνά στην αυλή του σπιτιού του θείου Μαρτίμ για να παίζει, πριν κάποιος υπηρέτης τον διώξει σαν αδέσποτο γατί. Τριγύριζε επίσης στο γκαράζ, γεμάτο καθώς ήταν από ποδήλατα, μοτοσικλέτες και αυτοκινούμε-

να. Στο θέμα της αυτοκίνησης, ο θεός του θα είχε βρει μια αδελφή ψυχή στον γιο του ανιψιού του. Ο Γκασπάρ κοίταζε τα μηχανοκίνητα όπως τρώει ένα πεινασμένο στόμα. Μετά πέθανε, και τώρα η αυλή περιέχει ένα σιωπηλό πακέτο κενότητας. Άλλα μέρη του σπιτιού του θείου του πλήττουν ομοίως τον Τομάς με την απουσία της Ντόρα ή του πατέρα του, αυτή η πόρτα, εκείνη η πολυθρόνα, τούτο το παράθυρο. Τι είμαστε χωρίς αυτούς που αγαπάμε; Θα ξεπεράσει άραγε ποτέ την απώλεια; Όταν ξυρίζεται και κοιτάζει τα μάτια του στον καθρέφτη, βλέπει άδεια δωμάτια. Κι έτσι όπως περνάει τις μέρες του, είναι ένα φάντασμα που στοιχειώνει την ίδια του τη ζωή.

Ο θρήνος δεν είναι κάτι καινούργιο γι' αυτόν. Έχει θρηνηήσει πολλές, πάρα πολλές φορές από τότε που ο θάνατος του κατάφερε το τριπλό χτύπημα. Μια θύμηση της Ντόρα, του Γκασπάρ ή του πατέρα του συχνά αποτελεί τόσο την πηγή όσο και το επίκεντρο της θλίψης του, υπάρχουν φορές όμως που ξεσπάει σε δάκρυα για λόγους ανεξήγητους, σε στιγμές τυχαίες και εντελώς αναπάντεχες. Η τρέχουσα κατάσταση είναι ολοφάνερα πολύ διαφορετική. Πώς γίνεται ένα θορυβώδες, ανεξέλεγκτο μηχανήμα και τρία φέρετρα να είναι συγκρίσιμα ως προς την επίδρασή τους; Παραδόξως, όμως, ο Τομάς νιώθει την ίδια ταραχή, είναι κατακλυσμένος από την ίδια οξεία αίσθηση τρόμου, την ίδια οδυνηρή μοναξιά, την ίδια απόγνωση. Κι έτσι θρηνεί, κλαίει και λαχανιάζει, με τη θλίψη να ανταγωνίζεται τον αναβράζοντα πανικό. Βγάζει το ημερολόγιο από την τσέπη του σακακιού του και το πιέζει στο πρόσωπό του. Οσμίζεται τη μεγάλη ηλικία του. Ο Τομάς κλείνει τα μάτια. Βρίσκει καταφύγιο στην Αφρική, στα νερά της δυτικής ακτής του Ισημερινού, αυτά που βρέχουν την αποικία της νήσου Σάου Τομέ. Η θλίψη του αποζητά τον άνθρωπο που τον οδηγεί στα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας.

Προσπάθησε να βρει πληροφορίες για τον πατέρα Οδυσ-

σέα Μανουέλ Ροζάριο Πίντο, φαίνεται όμως ότι η Ιστορία τον έχει ξεχάσει σχεδόν εντελώς. Ο Τομάς διαπίστωσε ότι δεν υπήρχε ίχνος του, εκτός από τις δύο ημερομηνίες που σκιαγραφούσαν το ανολοκλήρωτο περιγράμμα της ζωής του: τη γέννησή του, στις 14 Ιουλίου του 1603, όπως καταγράφεται στα μητρώα της ενορίας Σάου Τιάγο της Κουίμπρα, και τη χειροτόνησή του ως ιερέα στον Καθεδρικό Ναό του Τιμίου Σταυρού στην ίδια πόλη, την 1η Μαΐου του 1629. Καμία άλλη λεπτομέρεια της ζωής του, ως και αυτή την ημερομηνία του θανάτου του, δεν μπόρεσε ο Τομάς να βρει. Το μόνο που είχε απομείνει από τον πατέρα Οδυσσέα να επιπλέει στον ποταμό του χρόνου, σπρωγμένο πολύ μακριά κατάντη, ήταν τούτο το ξερό φύλλο του ημερολογίου του.

Ο Τομάς τραβάει το ημερολόγιο μακριά από το πρόσωπό του. Τα δάκρυά του λέκιασαν το εξώφυλλο. Είναι κάτι που δεν τον ευχαριστεί. Η ενόχλησή του είναι καθαρά επαγγελματικής φύσεως. Σκουπίζει το εξώφυλλο με το πουκάμισό του. Τι παράξενη, αυτή η συνήθεια του θρήνου. Κλαίνει άραγε τα ζώα; Σίγουρα αισθάνονται λύπη – την εκφράζουν όμως με δάκρυα; Ο Τομάς αμφιβάλλει. Ποτέ δεν έχει ακούσει για σκυλιά ή γάτες ή άγρια ζώα που κλαίνει. Φαίνεται ότι μόνο ο άνθρωπος έχει αυτή την ιδιότητα. Ο Τομάς δεν καταλαβαίνει ποιο σκοπό εξυπηρετεί. Κλαίει δυνατά, ακόμα και βίαια θα μπορούσε κανείς να πει, και στο τέλος του θρήνου, τι; Περιίλυπη κούραση. Ένα μαντίλι μουλιασμένο στα δάκρυα και στις μύξες. Κόκκινα μάτια, εμφανή στους πάντες. Και το κλάμα είναι αναξιοπρεπές. Υπερβαίνει ασυγχώρητα τα όρια που θέτουν οι συμβάσεις περί ορθής συμπεριφοράς και παραμένει ένα προσωπικό ιδίωμα, ατομικό στην έκφρασή του. Η συστροφή του προσώπου, η ποσότητα των δακρύων, η ποιότητα των λυγμών, ο τόνος της φωνής, η ένταση της διαμαρτυρίας, οι επιπτώσεις στην επιδερμίδα, το παιχνίδι των χεριών, η στάση που υιοθετείται: ο τρόπος θρήνου του καθενός – η θρηνη-

τική προσωπικότητά του— μπορεί να αποκαλυφθεί μόνο όταν θρηνεί. Είναι μία παράδοξη ανακάλυψη, όχι μόνο για τους άλλους, αλλά και για τον ίδιο μας τον εαυτό.

Η αποφασιστικότητα φουσκώνει σαν κύμα μέσα του. Στα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας, μια εκκλησία τον περιμένει. Πρέπει να φτάσει εκεί. Τούτο το τροχήλατο μεταλλικό κουτί θα τον βοηθήσει να το πετύχει, και γι' αυτό η θέση του πίσω από τα όργανα ελέγχου του είναι η θέση στην οποία πρέπει να βρίσκεται. *Esta é a minha casa*. Αυτό είναι το σπίτι μου. Χαμηλώνει το βλέμμα στα πεντάλ. Κοιτάζει τους μοχλούς.

Περνάει μία ολόκληρη ώρα πριν ξεκινήσει να φύγει. Το πρόβλημα δεν είναι να βάλει μπροστά το αυτοκινούμενο. Αυτό, αφού είδε τον Σάμπιο να το κάνει τόσο πολλές φορές, μπορεί να το καταφέρει. Χέρια τεντωμένα, πόδια τεντωμένα, πλάτη ίσια, με τα πόδια να βάζουν τη δύναμη, γυρίζει τη μανιβέλα. Ο ξεστός κινητήρας φαίνεται πρόθυμος να ξεκινήσει ξανά. Το πρόβλημα είναι να κάνει το μηχανήμα να κινηθεί. Όποια εναλλαγή πεντάλ και μοχλών κι αν δοκιμάζει, το τελικό αποτέλεσμα είναι πάντα το ίδιο: μία τραχιά στρογγυλιά ή ένα θυμωμένο γάβγισμα, συχνά αρκούντως βίαιο, χωρίς το παραμικρό ίχνος κίνησης προς τα εμπρός. Ο Τομάς κάνει διαλείμματα. Πηγαίνει σύντομους περιπάτους. Καθισμένος στο μαρσπιέ, τρώει ψωμί, ζαμπόν, ξερά σύκα και πίνει κρασί. Είναι ένα γεύμα χωρίς απόλαυση. Το αυτοκινούμενο δε φεύγει στιγμή από το μυαλό του. Στέκει εκεί, φαινομενικά αθώο, στην άκρη του δρόμου. Οδηγοί σε άμαξες με άλογα και καροτσέρηδες σε κάρρα με βόδια το παρατηρούν —και παρατηρούν κι εκείνον—, επειδή όμως βρίσκονται τόσο κοντά στη Λισαβόνα, είτε έρχονται, είτε φεύγουν από την πόλη, ζορίζουν τα ζώα τους να βιαστούν, και απλώς απευθύνουν στον Τομάς έναν χαιρετισμό, είτε φωνάζοντας, είτε κουνώντας το χέρι. Έτσι κι εκείνος δεν αναγκάζεται να δώσει εξηγήσεις για την κατάσταση του.

Επιτέλους συμβαίνει. Έπειτα από αμέτρητες, άκαρπες προσπάθειες, ο Τομάς πατάει το πεντάλ της επιτάχυνσης και το μηχανήμα προχωρεί. Βάζοντας όλη του τη δύναμη, στρίβει το τιμόνι του οχήματος προς την κατεύθυνση που ελπίζει να είναι η σωστή. Είναι.

Τώρα το αυτοκινούμενο βρίσκεται στο κέντρο του δρόμου και προχωρεί προς τα εμπρός. Για να αποφύγει τα χαντάκια στις άκρες, ο Τομάς πρέπει να κρατάει το πλοίο του σε μία και μοναδική, σταθερή πορεία: προς τον στενό, συρρικνωμένο ορίζοντα ίσια μπροστά. Η διατήρηση της ευθείας πορείας προς αυτή την απύθμενη κουκκίδα είναι εξαντλητική. Το μηχανήμα θέλει μονίμως να ξεφεύγει από τον στόχο, και ο δρόμος είναι γεμάτος σαμαράκια και λακκούβες.

Και ανθρώπους επίσης, που τον κοιτάζουν όλο και πιο επίμονα όσο περισσότερο απομακρύνεται από τη Λισαβόνα. Το χειρότερο, ωστόσο, είναι οι μεγάλες καρότσες και τα κάρα, υπερφορτωμένα με αγαθά και αγροτικά προϊόντα για την πόλη. Εμφανίζονται εμπρός του φράζοντας σχεδόν εντελώς τον ορίζοντα. Καθώς πλησιάζουν, φαίνεται να παίρνουν ένα ολοένα και μεγαλύτερο μερίδιο του δρόμου. Κλιπ-κλοπ βηματίζουν τα ζώα, αργά, σίγουρα, ανόητα, ενώ εκείνος τρέχει προς το μέρος τους. Πρέπει να υπολογίζει με ακρίβεια την πορεία του ώστε να οδηγεί δίπλα τους και όχι από μέσα τους. Τα μάτια του κουράζονται από τη συνεχή προσπάθεια και τα χέρια του πονάνε από το κράτημα του τιμονιού.

Αίφνης, ο Τομάς δεν αντέχει άλλο. Βήχοντας, το αυτοκινούμενο σταματάει απότομα, πετώντας τον πάνω στο τιμόνι. Σηκώνεται από τη θέση του οδηγού και κατεβαίνει κάτω, εξαντλημένος αλλά ανακουφισμένος. Ανοιγοκλείνει κατάπληκτος τα μάτια. Το πάτημα του πεντάλ του φρένου έχει ελευθερώσει από το μπουκάλι του το τζίνι του τοπίου, που τώρα φουσκώνει ολόγυρά του, δέντρα, λόφοι και αμπελώνες στα αριστερά, ανάγλυφοι αγροί και ο Τάγος στα δεξιά. Δεν είχε

δει τίποτε από αυτά όσο οδηγούσε. Υπήρχε μόνο ο αδηφάγος δρόμος εμπρός του. Τι τύχη να ζεις σε μια χώρα που τόσο αδιάκοπα ευαρεστείται να είναι ευάρεστη! Δεν είναι να απορεί κανείς που φτιάχεται κρασί εδώ. Τώρα ο δρόμος είναι άδειος και ο Τομάς μόνος του. Στο θνήσκον φως της ημέρας, ανάερο και οπάλινο, αντλεί παρηγοριά από τη γαλήνη ενός απογεύματος στην εξοχή. Θυμάται φράσεις από το ημερολόγιο του πατέρα Οδυσσέα, τις οποίες απαγγέλει ψιθυριστά:

Δεν ήρθα σαν ποιμένας των ελεύθερων, αλλά των ανελεύθερων. Οι πρώτοι έχουν τη δική τους εκκλησία. Η εκκλησία του δικού μου ποιμνίου δεν έχει τοίχους & το ταβάνι της φτάνει ως τον Κύριο.

Με τα πνευμόνια και με τα μάτια του ο Τομάς αφομοιώνει την ανοιχτή εκκλησία γύρω του, την απαλή, γόνιμη σαγήνη της Πορτογαλίας. Δεν ξέρει πόσο μακριά έχει ταξιδέψει, σίγουρα πάντως μακρύτερα από όσο θα είχε φτάσει πεζός. Αρκετά για πρώτη μέρα. Αύριο θα προχωρήσει περισσότερο.

Λισαβόνα, 1904. Ένας νέος άνδρας, ο Τομάς, ανακαλύπτει ένα παλιό ημερολόγιο με αναφορές σε ένα ασυνήθιστο τεχνούργημα, το οποίο –αν καταφέρει να το βρει– θα μπορούσε να επαναπροσδιορίσει την Ιστορία.

Τριάντα πέντε χρόνια αργότερα, ένας Πορτογάλος παθολογοανατόμος, φανατικός αναγνώστης των βιβλίων μυστηρίου της Αγκάθα Κρίστι, θα βρεθεί αντιμέτωπος με μια περίεργη κατάσταση, απόρροια της αποστολής του Τομάς.

Πενήντα χρόνια μετά, ένας Καναδός γεροϋσιαστής, θρηνώντας την απώλεια της πολυαγαπημένης του συζύγου, βρίσκει καταφύγιο στο χωριό των προγόνων του στη βόρεια Πορτογαλία. Μαζί του όμως έχει μια πολύ ασυνήθιστη παρέα: έναν χιμπαντζή. Εκεί, η αιωνόβια αποστολή θα φτάσει στην αναπάντεχη ολοκλήρωσή της.

Τα Ψηλά Βουνά της Πορτογαλίας –περιπέτεια αναζήτησης, ιστορία φαντασμάτων και σύγχρονος μύθος μαζί– είναι μια οδυνηρή εξερεύνηση της μεγάλης αγάπης και της μεγάλης απώλειας. Κείμενο γεμάτο τρυφερότητα, χιούμορ και ανεξάντλητες εκπλήξεις, καλεί τον αναγνώστη σε ένα οδοιπορικό στην Πορτογαλία του περασμένου αιώνα, αλλά και σε μια χαρτογράφηση της ανθρώπινης ψυχής.

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

www.psichogios.gr

ISBN: 978-618-01-1675-5

9

786180

116755

ΚΩΔ. ΜΗΧΗΣΗΣ: 17915

Γ Ι Α   Α Ν Α Γ Ν Ω Σ Τ Ε Σ   Μ Ε   Α Π Α Ι Τ Η Σ Ε Ι Σ